

O Spiritizmu.

Kritična studija.

(Piše dr. J. Janežič.)

Lipsko mesto je videlo že marsikaj posebnega in zanimivega. Morilne vojske, velike semnje, svetovne slave učenjake in — čarovnike.

Dne 5. maja leta 1878 ob 4 uri in 25 minut popoldne so sedeli trije možje, vseučiliška profesorja Zöllner in Hoffmann in gospod Slade, znani spiritist, okrog mize v sobi Zöllnerjevi. Solnce je sijalo skozi okno na mizo. Na mizi so ležale nove tablice in dve škatljici.

Ti dve škatljici sta bili iz papirja. Ne samo zaprti, ampak tudi oviti s papirjem in zalepljeni sta bili tako, da ni bilo mogoče škatljice odpreti, ne da bi se bil raztrgal papir.

V večji škatljici je bil jeden nemški tolar, v manjši pa sta bila dva denarja nemškega drobiža. Profesor Zöllner pa sam ni vedel za letnico in kakovost denarja, ker je bilo vse že nad pol leta tako zavito in zaklejeno.

Ko tako pri mizi sedé, vpraša g. Slade, čemu sta škatljici nastavljeni. Sedaj razloži profesor Zöllner Slade-u svojo misel, naj poskusi duhove, ali morejo iz zaprtega prostora kaj odnesti. Slade pri kima, gospodje podajo drug drugemu roke, da so vse sklenene v »verigo« in Slade porine tablico z roko na pol pod mizo. Kar se zasliši črkanje črtalnikovo po tablici, in Slade izgovori te besede: »I see — see five and eighteen hundred seventy six« — jaz vidim 5 in 1800 in 6 in 70. »Nihče izmed nas ni vedel, tudi Slade ne, kaj pomenijo te številke. Ko še ugiblremo, slišimo nekaj trdega pasti na tablico, katero je še držal Slade pod mizo. Hitro prinese na mizo tablico in glej, tu na tablici je ležal nemški tolar za pet mark z letnico 1876. Se vé da sem hitro pograbil in tresel škatljico, pa bila je prazna in čisto nič poškodovana.

Prav tako sta prišla iz male zaprte in zaklejene škatljice na svetlo ena nemška desetica za 10 pfenigov in jeden nemški

krajcar za dva pfeniga in po isti poti noter v zaprto škatljico dva črtalnika, ki sta še ravnokar ležala na tablici.«

Kaj porečete k temu?

To je izmišljeno, utegne si kdo misliti, a imamo za priče same učene gospode profesorje, ki se ne dajo kar tako slepiti, in da si nismo tega izmislili, porok je Zöllnerjeva knjiga »Wissenschaftliche Abhandlungen«, Bd. III., Leipzig 1879, str. 334—339, ki to popisuje.

Razlagati si gospodje sami niso znali tega, kar so videli, a slutili so neko skrivnostno moč, ki vse to dela.

Slade je pripisaval vse to svojim »spiritom« ali duhovom in sebi le nekako posredovalno ulogo.

Mi pa si sodbo pridržujemo do konca svoje razprave, v kateri bomo natanko prevdarili spiritistiške pojave in razne nazore o teh pojavih.

Spiritizem je latinsko-slovenski izraz, izpeljan iz besede: spiritus, kar pomeni po naše: duha in dušo. Spiritizem se peča z duhovi ali dušami; kakovo je to pečanje, bomo kmalu videli. Toliko lahko kar povem, da ne govori o duhovih ali dušah, kakor bogoslovna veda, tudi tako ne, kakor dušeslovje ali psihologija pri modrijanih; spiritizem gleda le poglavitno na to, v kaki zvezi so med seboj živi ljudje in duše rajnih ter drugi duhovi, in kako občujejo.

Kaj nam sv. vera o tem pravi, to je vsem dovolj znano.

Kadar umrè človek, loči se duša od telesa. Telo ostane na zemlji, duša pa gre k sodbi. Sodba je natančna, pa pravična. Nedolžne duše pridejo precej po sodbi v srečno bivališče — nebesa, duše, ki niso do cela čiste, čistijo se v vicah, duše s smrtnimi grehi trpé najhujše večne kazni v peklju. Vera nas tudi uči, da smo z dušami in angelji v nebesih, kakor tudi z dušami v vicah v tesni zvezi, ne pa z dušami, ki so v peklju.

Spiritizem pa s tem ni zadovoljen, kar vemo iz vere, on hoče in skuša več izvedeti in trdi možko, da tudi res več vé in bolj tesno občuje z duhovi in dušami, kakor navadni ljudje. Pri tem delu in opravi bomo spiritiste zasledovali in opazovali in svojo sodbo izrekavali o tem počenjanju po dobrem prevdarku.

Ta zabava je zanimiva, in trud se splača obilno: premagavši prva, bolj suha opazovanja, pridemo med razvneto družbo spiritistov, kjer ne more biti nikomur dolg čas.

Gledali bomo prizore, — komaj povem že tukaj, kako raznovrstne, vesele, žalostne, resne, šaljive itd.

Kdor hoče priti med spiritiste, v njihovi družbi občevati in z duhovi pogovarjati se, mora se za to pripraviti, ker bi mu sicer utegnilo škodovati.

Vse je skrivnostno tam med spiritisti, vse čarobno in polno duhov, in vsakdo mora trden biti, da mu kje ne spodleti.

Trdno podlago si hočemo vstvariti tudi mi, predno vstopimo v spiritistovske kroge.

Stvarnik in stvari.

Vse, kar je in živi na svetu, vse to je delo stvarnikovo; to resnico nam spričujejo vera in pamet. Stvari so po svojem bistvu in po svojih lastnostih take, kakoršne je Bog hotel stvariti, vse je odvisno od stvarnika, nič od stvari.

Vsaka stvar ima določen delokrog in gotove zakone za delovanje.

Razločevati moramo med razumnimi in brezumnimi stvarmi.

Brezumne stvari se ravnaajo neizogibno po naravnih zakonih, ki so vtisnjeni v njihovo bistvo, in nikdar ne morejo same iz sebe delovati drugače, nego po zakonih.

Razumne stvari imajo tudi take zakone za delovanje v svojem umu, zapisani so v pamet. Pa ti zakoni nas ne silijo, ampak le vabijo. Razumna stvar spoznava po svojem umu, kako naj ravna, da bo prav; a more pa tudi drugače ravnati, ker je prosta.

Volja božja, večna postava, je najvišje in zadnje vodilo. To vodilo pač sili ali primorava brezumne stvari, ker

morajo tako delati, kakor hoče Bog in ne morejo se tega ogniti. Razumne stvari pa sili le posredno, to je: ako spolnjujejo voljo stvarnikovo, dosežajo svojo srečo, ako je nečejo spolnjevati, pridejo v že prej znano nesrečo. Izbirajo pa same, kar hočejo. Pri končni obravnavi ali sodbi gotovo prejme vsak svoje plačilo.

Taka je razmera med stvarnikom in njegovimi stvarmi.

Stvari pa so tudi med seboj v lepem rednem razmerju, tako da nižje služijo višjim, višje pa vodijo nižje do zadnjega smotra.

Razlika ta se jasno vidi pri stvareh in ta razlika je pogoj redu in razvoju.

Obče znana je delitev stvari v tri naravna kraljestva: rudnistvo, rastlinstvo in živalstvo. Vsaka teh vrst je na dalje prečudno lepo in umetno razdeljena, da, cela narava je krasno delo modrosti božje.

Človek ne stoji v nobeni teh vrst, ampak nad njimi, ker je venec stvarjenja in gospodar vsem stvarjem. To veliko prednost ima, ker nosi v sebi duha z umom razsvetljenega. Tako veže človek in jedini v sebi, ker je iz duše in telesa, dva velika reda razumnih in brezumnih stvari.

Stvari po svojih močeh.

Ko smo bili še otroci, poznali smo le toliko sveta, kolikor se ga vidi izpred domačega praga, in poznali le toliko rečij, kolikor nam jih je prišlo pred oči in v roke pri igrah. Tedaj nas je močno zanimala vsaka večja skala za brdom, vsako novo drevo v gozdu, vsak krokar in kljunač.

Kadar smo s stricem ali bratom hodili po goščavah, kako je bilo to vse slovesno, praznično! Tam glej dolinico: mogočne smreke rastejo visoko proti nebu, vse tako skrivnostno šumi in vrši po vejevju. Tla so vsa z mehkim mahom pregrnena, polumrak je in vsaka stopinja ima svoj glas med drevjem.

Lepo je — ne, strašno je — tudi ne, čarobno je: da, tako je v taki dolinici. Kako pa nam je bilo pri srcu?

Slišali smo sicer peti sekiro, ali šumeti listje pod grabljami, in strah nas ni bilo, saj bi bili lahko doklicali v sili po-

moči: a bilo nam je vendar drugače pri srcu, nego doma na vrtu pod hruško ali jablano.

Te visoke smreke, ta hladni zrak, ta mehki mah, ta skrivnostni mrak, vse to je mogočno tiščalo nam na srce.

Veje so se zibale, in solnčni žarek je sem ter tja šinil do nas in zazdelo se nam je, da je pogledal gozdni duh izmed vej. Srpo gledamo, sapo zadržujemo, nekaj vidimo, giblje se, svetlo gleda, premika se med temnimi vejami. — Kaj je neki? Lepa verica je, — oh in še druga pri njej.

Res, nehoté človeka vleče, da si misli v naravi razna bitja, ali vsaj razne, a čudne, posebne moči, katerih še ne pozna do dobra. V istini pa takih nadnaravnih močij v stvareh samih ne more biti. Prevdarimo!

Samo po sebi se umeva, da so vse moči v stvareh od Boga. Kolikor močij je vsaka stvar od stvarnika dobila, toliko jih ima, ne več ne manj. S temi naravnimi močmi dela stvar in delo ne presega močij.

Človek je tudi stvar božja, ima res lepe darove in moči od Boga in prav izredna dela more zvrševati, vendar tudi njegova dela ne presegajo njegovih močij, ker čin ne more biti večji kot vzrok.

Človek ima razum, spoznava naravne moči po drugih stvareh, zbira, družuje in sebi v prid obrača, saj je on postavljen čez stvari, da mu služijo.

Kolikor bolj napreduje v spoznanju, toliko bolj more naravne moči drugih stvari sebi v prid obračati.

Vse nove iznajdbe v mehaniki ali strojih, fiziki, kemiji, — vse te odkrivajo nove

naravine moči in kažejo, kako naj je rabimo. Koliko znajo ljudje v našem času, česar pred sto leti niso znali! N. pr. železnica, telegraf in telefon, sploh uporaba elektrike in magnetizma itd.

Ali poznajo naši naravoslovci že vse moči v naravi?

Ne vseh, ne vsestransko — ne natanko. Za to smemo še prav lepih novih iznajdeb pričakovati, na katere zdaj še misliti ne moremo, in takrat se nam bo zdelo čisto naravno, kar še danes občudujemo.

Napredek ta se vrši vedno. A skoraj gotovo tudi najučenejši ljudje v najbolj razsvetljenih časih vseh naravnih močij ne bodo mogli niti spoznati niti rabiti.

Ko bi pa kedaj tak čas prišel in bi narasli naravni vedi: fizika, kemija do vrhunca, ako bi celó do pičice povedali, koliko močij ima narava, koliko premore sama po raznih naravnih zvezah in spoinah, tedaj bi poznali vse naravine čine ali pojave. Vse pa, kar bi se ne zlagalo s temi zakoni, česar bi te moči ne premogle, razglasila bi taka veda kar odločno in jasno za čeznaravne čine.

Ako tudi nikdar ne pride tisti srečni dan za naravne vede, da bi poznali vse naravine sile in moči, vse zakone in zveze, vendar je gotovo, da imajo te moči določene meje, da so končne, odmerjene, da te meje in mere ne morejo prekoračiti. Onkraj te meje ne morejo biti in delovati naravna bitja.

Kaj pa je onostran te meje? Božja vsegamogočnost.

Ta podlaga je trdna, gotova in varna, in s tega stala bomo gledali, merili in sodili spiritizem in njegova dela. (Dalje.)

Šola in življenje.

(Piše dr. Fr. L.)

I.

Med raznimi dobami v življenju omikanega človeka ni nobena osodnejša od one, v kateri stopa iz »šole v življenje«, kakor pravimo na-

vadno. Pri tem pomeni beseda »šola« vse vzgojevanje, katero smo prejeli od drugih ljudij, a »življenje« nam pomeni samostojno, lastno in zavedno naše delovanje, ko stojimo tako v človeški družbi, kakor stojé drugi naši vrstniki. Komu

O spiritizmu.

Kritična studija.

(Piše dr. J. Janežič.)

(Dalje.)

Spiritisti se radi zavijajo v neko skrivnostno temo, kjer se vsaka reč čudnejša kaže, kakor je res; pa to nas ne sme motiti pri opazovanju in pri sodbi. Postavili smo se na trdna tla znanih in gotovih naravnih zakonov in teh ne zapustimo drugače, kot prisiljeni po razlogih.

Načelo naše je to-le: Vse, kar se zgodi in pojavi v okviru vidne narave, razlagamo po znanih zakonih naravnih.

Spiritisti živé in delajo z drugimi ljudmi vred v tej vidni naravi, zato bomo tudi njihova dela in »čudeže« sodili po tem načelu.

Tako oboroženi smemo lotiti se spiritistovskih »čudežev«, kolikor smo pozvedeli o njih iz najboljših virov. A stojte! doni nam nasproti ugovor spiritistov: »s takimi pogoji se ne spuščamo z vami v nobeno občevanje in nobeno razpravo. Tako dobro, kot kdo drugi, poznamo tudi mi naravine moči in naravine zakone — pogledajte le na našo družbo, ki šteje med svoje ude može učenjake prve vrste! — in vendar smo prepričani, da spiritizmu lastnih prikaznij ne provzročujejo znane naravine moči po dokazanih zakonih, ampak v spiritizmu delujejo višje moči, po čeznaravnih zakonih.

Na kratko rečeno: tega, kar se med nami spiritisti godi, ne delajo ljudje, ampak duhovi.«

Kaj sedaj? — Radi ali neradi se moramo udati, da jemljemo tudi duhove v poštev — že zaradi nepristranske sodbe — toda sami bomo strogo določili, kaj je v tem smislu mogoče in kaj ni mogoče.

Vidni in nevidni svet.

Trojno kraljestvo v naravi s človekom vred je vidni svet. Ta svet nam popisujejo razne vede.

Čudovito mnogovrstne in mnogobrojne so stvari vidnega sveta, vendar sega stvarstvo še čez meje tega sveta. Poleg vidnih stvari so še druge stvari: nevidne in nevidljive — duhovi, in celo to družbo imenujemo kraljestvo duhov ali nevidni svet.

O nevidnem svetu nam je tudi nekaj znanega, če prav ne toliko, kot o vidnem stvarjenju.

Kdo nam pa more o kraljestvu duhov kaj izvestnega povedati? Pamet in razodenje božje.

Pamet ima pri tem delu težko nalogo. Zavira jo telesna snov, in zato ne more v to kraljestvo jasno gledati, ampak gleda le nekako tako, kakor gledamo zjutraj sonce skozi meglo. Poskusimo!

Človek stoječ v prosti naravi ima pred seboj in nad seboj razne stvari: kolika je vrsta stvari od drobnega peska do nebeških teles, od neznatnega mahú do košate lipe, od šibke trave do vitke jelke, od revnega črviča do mogočnega leva, od nerodnega krta do brzega jelena in še višje gori do človeka.

Pamet spozna, da v tej vrsti je človek najvišje bitje; a tu ne more še obstati. Še dalje se hoče vspenjati in tu pride do breztelesnih bitij — duhov, dokler ne pride do najpopolnejšega duha — Boga.

Tako daleč se vspne naš razum v nevidni svet, a gotovo in razvidno ne more naš razum sklepati, da so in kakovi so duhovi.

Tu nam pomaga razodenje. Iz tega vira izvemo nezmotljivo gotovo, da je Bog ustvaril poleg vidnih stvari celo množico nevidnih duhov ali angeljev. Drugo preimeno resnico spoznavamo iz razodenja, da sta duhovni in vidni svet v tesni zvezi. Kdo ne vé, kaj so angeli varuhi!

Razodenje nam tudi odkriva, da so bile vse stvari dobre ustvarjene, in da so angeli — v stvarjenju sicer dobri

— pohujšali se sami, ker so se prosto-voljno uprli Bogu.

Ti pohujšani angelji so hudobni duhovi. Ti imajo po svoji naravi bistrejši razum, nego ljudje, imajo prosto voljo, pa le v slabo stran delujejo v pri-rodi in le z naravnimi močmi, in vse, kar storé, je namenjeno očitno ali prikrito v kvar nravnemu redu ali božjim naredbam. — Kaj pravi nauk spiritistov o duhovih?

Pojavi, ki se vidijo med spiritisti.

Preselimo se v mislih čez širno morje atlantsko in stopimo na suho v najlepšem in največjem mestu »novega sveta«, v New-Yorku. Sprehajaje se po ravnih, širokih ter krasnih ulicah pridemo pred veliko trgovsko hišo z napisom: Livermore.¹⁾ Poslopje je velikansko in vse kaže na bogastvo posestnikovo, ali videti je, da se je žalost vselila v te prostorne hrame. Vsa vrata v bogate zakladnice in vabljive prodajalnice so zaprta in okna v hiši s črnimi zavesami zakrita. V prostorni dvorani leži na odru ljubljena žena bogatega trgovca Livermore-a, mlada gospa Estella.

Ko je čutila bolna žena, da je smrtna kosa nastavljena, vzela je slovó od žalujočega moža; misel na ločitev — večno ločitev — vsekala mu je globoke rane v ljubeče srce. Trdne vere v neumrjročnost človeške duše jima je nedostajalo, a da si vsaj nekoliko tolažbe napravita, obljubi umirajoča Estella svojemu možu, da bo dala znamenje po smrti, če bo njena duša še živela drugo življenje. Mož hvaležen, pritisne mrzlo roko svoje drage žene k ustnicam, in ona izdihne svojo dušo jeseni leta 1860.

Livermore ni mogel pozabiti svoje umrle žene; otožen in pobit je pohajal po tihih zapuščenih dvorih, iskal je vedno svoje rajne soproge in njena obljuba, da se mu razodene po smrti, ni mu več šla iz spomina. Ta globoka in vstrajna tuga je načela njegovo zdravje, in hišni zdravnik dr. Gray mu je nasvetoval izpremeniti življenje na potovanju po svetu. V spremstvu tega svojega zdravnika dr. Gray-a pride na Angleško

in tukaj obiskuje sednice pri gospej Jencken; akoprav nista verjela ne on, ne njegova rajna žena spiritistom.

Pri teh sednicah je doživel Livermore marsikaj novega, a o svoji umrli Estelli ni dobil nobenega znamenja. V štiriin-dvajseti sednici 14. sušca 1861 pa se prikaže zmeden obris človeške postave, ki se je premikala, in tri dni pozneje dobi to-le vest: »Vem, da se ti moram pokazati. Pridi spet jutri večer. Zapri okna in vrata, da se prepričaš za go-tovo sebi in drugim v korist.«

Drugi večer se zberó v sednico, ugas-nejo plinovo luč in precej se zaslišijo besede: »Tukaj sem, kakoršna sem.« Za temi besedami se pokaže svetla krogla s prasketajočim glasom, in iz te svetle krogle se razvije polagoma človeška glava v pajčolan zavita. Nekoliko trenotkov pozneje je Livermore spoznal obraz Estellin.

Teden dni pozneje se je videla polna njena postava skoraj pol ure dolgo; kar začne rositi na prisednike, in duh pové s trkanjem, da v izpremenjenem vzduhu ne more več ostati.

Naslednje večere se je prikazovala Estella še večkrat, navadno ogrnena z valovito haljo svetlobele tančice v angeljski lepoti, tako, da je sam Livermore menil, da kaj tacega gledati ljudem na tem svetu ni dano.

Zvečer 17. julija se je prikazala Estella s krasnim šopkom v roki, tudi prsi in vrat je imela v vijolice povite. Začuden jo vpraša sopro, od kod dobiva te cvetice, in ona mu pové, na onem svetu je vse podobno temu zemeljskemu kraju, tudi pri njih imajo vrtov in cvetic na izbiro. Zadnjikrat se je Estella pokazala svojemu soprogu 2. aprila 1866. Livermore se je mudil šest let na Angleškem in je obiskal več kot dvesto sednic pri gospej Jencken, rojeni Kati Foxovi.

Ta prizor sem postavil na prvo mesto zato, ker nam kaže duhove prav v vidni prikazni — materijalizacija ali usnova imenovani, kar sami spiritisti v največji čudež štejejo, in ker se je vse to godilo pri osebah, koje lahko začetnike novega spiritizma imenujemo.

Novi spiritizem, to dete skrivnostno, rodil se je na svet tistega znamenitega

¹⁾ Perty, der jetzige Spiritual str. 135. sl.

leta 1848. Zagledal je luč sveta v Hydesville pri New-Yorku. V tem mestu je živela metodiška ¹⁾ družina Foxova, poleg očeta in matere je štela še dve mladi hčeri Lejo in Katarino. V Foxovi hiši so čuli domači večkrat trkanje po stenah, vratih in družem pohištju. S časom se tega skrivnostnega trkanja privadijo, prvi strah jih mine, tako, da necega večera nagovorite dve sestri Leja in Katarina nevidnega trkalca, naj njima natrkuje števila, kar se tudi zgodi po

¹⁾ Metodisti so krivoverci v angličanski cerkvi.

volji. Nato pride mati Foxovka ter popraša trkalca, koliko ste njeni hčeri stari, in glejte, dobi pravi odgovor na svoje vprašanje.

Te lepe prilike radovedne Foxovke niso hotele tako brz iz rok spustiti, zato so stopile v redno občevanje s tem trkačim bitjem, ki se je s časom izdalo za dušo ubitega in v kleti one hiše pokopanega pohišnjega kupca, čegar ostanke so po navodu te duše res tam našli zakopane v kleti šest čevljev globoko.

(Dalje.)

Slovstvo.

SLOVENSKO SLOVSTVO.

Knjige „Matice Slovenske“ za leto 1888.

„Frana Erjavca izbrani spisi.“ Uredil Fran Levec. Prvi del: pripovedni spisi. V Ljubljani. Zal. »Mat. Slov.« Tisk »Katol. Tiskarne«. 8°. Str. 250. Cena 70 kr. — »Zabavne knjižnice« IV. zvezek.

Takoj po smrti Erjavčevi je sklenil odbor Matice Slovenske, da izda izbrane spise njegove v enem zvezku. A urednik je začel delo kmalu izprevidel, da bode treba dveh zvezkov. Prvi zvezek imamo pred seboj. Ne morem si kaj, — zakrivati svojih mislij nečem — da ne bi nekoliko obžaloval onega sklepa odborovega. Odkar je g. Stritar ponudil svoje zbrane spise Matici, prišlo je pri nas »zbiranje« kar v navado. Tako imamo sedaj »izbranega« Erjavca, »zbranega« Stritarja, »zbranega« Zarnika. Tako se staro ponuja, in novo manj pospešuje, kar je slabo znamenje sedanje slovenske produktivnosti. Vendar nisem hotel s tem izreči nikake graje, kajti Erjavec je pisatelj, katerega naj bi čitali in zopet čitali, če tudi ne prav vsega.

Prvi zvezek nam podaja devet Erjavčevih pripovednih spisov. V vseh spisih je jezik toliko popravljen, da je primeren sedanjí dobi. — I. »Veliki petek.« (»Novice«, 1857.) Črtica — na štirih straneh — otožnega značaja, ki se konča s smrtjo vseh treh v njej omenjenih oseb: dohajajočega ženina ubije oče nevestin, meneč, da je lovski tat, a ko mrtveca spozna, zgrudi se sam mrtev poleg njega. Umevno je, zakaj umrje tudi nevesta Anka, predno preteče leto. Na prvotni obliki v »Novicah« (str. 110, 111) se vidi, kako dobro je znal Erjavec že takrat pisati slovenščino. — II. »Na stričevem domu.«

(»Slovenski Glasnik«, 1859.¹⁾) Tudi ta povest ima tužen značaj, slika ima temne barve, a okvir je prijazen, namreč pripovedovanje bivšega dijaka o bivanju na stričevem domu. Bratranka njegova Marijca (v prvotni Erjavčevi obliki Marička — sestričina) ima rada Kamenárjevega Pavla; a ker ni ta pravi Kamenárjev sin, ampak cigansk otrok, zato neče ničesa vedeti Marijčin oče o kakem zakonu med obema. Prisiljena mora vzeti družega moža, in ko izvej, da se je Pavel vtopil iz žalosti, zmeša se jej, prehladi se in umrè. — Povest je lepa, mična, a pozna se jej, da je izmed mladostnih Erjavčevih povestij. — III. »Črtice iz življenja in delovanja učenjaka Schnackschnepperleina.« (»Slovenski Glasnik«, 1858.) Neprecenljiva humoreska, ki je pa seveda le onemu prav umljiva, ki pozna iz življenja vsakovrstne muhe učenjakov. Schnackschnepperlein je prirodoslovec, nabiralec keberčkov, še bolj pa pohlepen po slavi. Rad se dá slepiti, ker strast je slepa. — Tudi tu se vidi mladostno delo. V prvotnem delu se junaku pravi »Šnakšnepskovski«, kar je Erjavec sam zamenil z nemškim imenom (str. 69). — IV. »Avgustin Océpek.« (»Slovenski Glasnik«, 1860.) V tej pripovedi ni samo dovolj humorja, marveč tudi mnogo britke resnice in prav zato menda je tu pa tam kaj preveč robatega in »naravnega«. Kaj zanimivo kaže pisatelj, da s kmetov ne pridejo v mesto samo »ženiji«, mnogokrat tudi trde glavice, ki so potem sebi in drugim v hudo nadlogo. A »original« je Océpek vseskozi, to moramo priznati. Erjavec je nameraval, da bode nadaljeval svojo povest, a pretrgana je, dasi je tudi v nepopolnosti dovolj mikavna. — V. »Zamorjeni

¹⁾ Letnica 1859 je pomota; povest »Na stricovem domu« se nahaja v letniku 1860. v V. zv v 4. številu in sl.

naj se širi, naj razsvetljuje duhove in vodi do resnice, do večne — neizpremenljive resnice. Veda ne bodi krinka, s katero zakriti bi smeli nekateri drzneži počenjati, kar bi hoteli; trditi, da

zahteva kaj veda, a pod njenim imenom trositi izmišljotine med svet, prevare in zmote. Resnice ne »delajmo« mi, marveč resnico iščimo! S temi nazori lotimo se svojega dela!

O spiritizmu.

Kritična studija.

(Piše dr. J. Janežič.)

(Dalje.)

Videli smo, da je zibel novega spiritizma tekla v Ameriki leta 1848. Razvijal se je silno hitro, ker so mu bile ugodne okoliščine časa, ker v tistem letu je začel močno veti duh neomejene svobode; pa tudi okoliščine kraja, kajti Amerika je prva v novih izrednih iznajdbah.

Prve vesti o »strahovih« v Foxovi hiši so napravile naravno mnogo šuma med ljudmi, toliko, da je morala gosposka stvar pregledati. Tri komisije so prišle in preiskavale, a najti niso mogle pametnega vzroka temu trkanju.

Polagoma je premagala radovednost vsa druga čustva pri ljudeh, in vsakdo je izkušal kolikor moči mnogo izvohati od teh skrivnostij. Obiskavali so Foxove njihovi sosedje, bližnji in daljni, in treba je bilo poskušavati novo moč dan na dan. Mnogoteri so prihajali popraševati »duha« v raznih zadevah in Foxova dekleta so bila kmalu tako znana in tako nadlegovana, kakor Pythija v Delfih.

V ta namen je bilo potrebno določiti način občevanja med duhom in med ljudmi. Najprej so zapisavali vse črke abecede po vrsti, in za vsako je moral »duh« po razmeri trčiti, za *a* enkrat, za *b* dvakrat itd., in po tej poti so sestavljali počasi besede in stavke, skoraj tako, kakor delajo pri brzogajih.

Počasno in zamudno je bilo to občevanje zares, kar so čutili tudi pri Foxovih, zato so je izkušali izboljšati;

priravnali so »psychograph«, po naše bi rekli: dušejav.

Tak »psychograph« je prav priprosto orodje. Mala otročja miza se postavi na pripraven kraj. Na eno nogo se priveže na nit svinčnik in pod nogo se položi vsa spisana abeceda. »Duh« rabi svinčnik in kaže na potrebne črke pisane abecede, in zapisuje je lahko, kdor hoče.

Ta napredek je bil velik in občevanje se je razširilo mogočno.

Toda človek ni rad zadovoljen, in tudi ti spiritisti niso bili, poskusili so še nekoliko naprej. Namesto mizi na nogo, dali so človeku v roko svinčnik in položili predenj: tako pripravljen čaka, da ga navdahne duh in v tem navdihu piše, kar mu duh razodeva. To je bilo res prav pripravno in urno in velikansko, pa ni imelo tiste veljave v očeh ljudij, kakor ono prvo in drugo, ker so menili, da ni prav vse duhovo, kar se tako napiše, in ker sploh niso ničesar izvedeli, česar tisti ali tista, ki sta pisala, nista že sama vedela.

Dosihdob so mislili Američani, da je duh navezan na Foxovo hišo; ko pa so videli, da spremlja Foxova dekleta tudi drugod, izprevideli so, da se bolj drži ljudij, nego hiš, in začeli so poskušati tudi drugi, ali bi jim ne bili duhovi pokorni. Ker se je enemu in drugemu posrečilo, poprijela se je nekakošna strast Američanov in pozneje se Evropejcev, klicati in izpraševati duhove. Znano je

iz let 1850 in naslednjih, da so povsod vrtili mize in ponavljali druge priproste spiritiške pojave. Vsem se pa vendar-le ni hotelo posrečiti; za to so imeli le nekateri ljudje poseben dar. Takega človeka za občevanje z duhovi obdarovanega so imenovali »medium«, posrednika.

Posredniki.

Kaj so posredniki med spiritisti? Posredniki pri spiritistih so osebe, ženske ali možki, ki družijo duhove z ljudmi. Brez posrednika se ne javi duh.

Naloga teh posrednikov je po nauku spiritistov podobna nalogi električnega stroja, ki prenaša brzojavna poročila po svetu. Kadar hoče duh občevati z ljudmi, rabi posrednika tako, kakor rabi brzojavni uradnik svoj stroj.

Na brzojavno žico mogočno vplivajo podnebne prikazni, na duhova poročila pa нравno stanje posrednikove duše. Vsak duh želi imeti sebi sorodnega in kar se dá pripravnega posrednika, da se more razodevati brez posebne težave, vendar je v sili zadovoljen s kolikor toliko pripravnim orodjem.

Spiritisti časté svoje posrednike kot ljudi obdarovane s posebno milostjo od Boga in je hočejo primerjati s preroki in čudodelniki v krščanstvu, a razloček med njimi je velik in bistven, kakor med treznim in popolnoma pijanim človekom.

S tem mehaničnim delom pa še ni dovršena uloga posredniška; poleg tega so namreč posredniki še nekakšne zaloge eterskih snovij, kakoršne rabijo duhovi pri usnovi ali materijalizaciji. Duh se polasti telesne plasti (?) posrednikove za svoje sicer minljivo, a snovno telo. To telo po duhu privzeto je nekakova zveza iz človeške in duhove sorodne tekočine, »perispit« ali »obdušec« imenovane.

Težko je določiti naravo in lastnosti tega obdušca. Spiritisti tako-le učé: kakor plava vsak atom v neki prožni zračni in tenki snovi, eter imenovani, tako obdaja vsakega duha neka enaka zračna odeja, perispit (obdušec) imenovana. Po tem obdušču oživlja vsak duh svoje telo. Dokler živi duša v telesu, sklenen je obdušec s telesom, po ločitvi duše od telesa je prost.

Vsi ljudje nimajo enake množine obdušca, tudi ni pri vseh enako trdo navezan na telo; in take osebe, katere imajo prav mnogo obdušca in prav rahlo navezanega, tako, da zavoljo svoje preobilice puhti iz telesa kot elektrika raz površje rečij, imajo pravo lastnost služiti duhovom za posrednike.

Potemtakem ni zadosti za prikazen duhov, da se hoče duh prikazati in da ga človek želi videti, zgoditi se mora ta zveza obojestranskega perisprita v vidljivo na pol snovno telo, da vidimo duha.

Ta obdušec se izrabi po mnogi rabi, in človek oslabi ter je nesposoben za duhovo orodje; mogoče je tudi, da se duh naveliča enega posrednika in si izbere drugega sposobnejšega.

Po teh spiritiških nazorih bi imel vsak človek nekoliko posredovalne zmožnosti med duhovi in ljudmi, ker ima vsak dušo in perispit, katera sta bistvena pogoja za duhove pojave. Vendar spiritisti ne povedó tega nikjer, ker vsaj na tihem mislijo, da mora kdo še marsikaj imeti in znati, predno je res posrednik. Ne moremo vseh takih več ali manj nasprotujočih si mnenj pregledovati; zadostujejo naj le najsplošnejše misli. Spiritisti pravijo, da v prej opisano zvezo »perispitov« ne stopi duh s človekom, če ne čuti v njem neke privlačne, magnetni podobne, moči. Ta privlačna moč ni telesna, ni polutelesna perispitova, ampak je dušna breztelesna moč posrednikove duše, sočutje ali нравna sorodnost. Kolikor bolj sta si нравno podobna »duh« in duša posrednikova, toliko bolj vlečeta vkup, in toliko lažje se duh razodeva.

Spiritisti torej pravijo: dobri duhovi se nagibljejo k dobrim ljudem, hudobni pa k hudobnim ali grešnikom.

Ta izpoved je za našo konečno sodbo velikega pomena.

Pri vsem tem, da spiritisti tako na drobno popisujejo posrednike, vendar nimajo nobenega očitnega znaka, po katerem bi se dalo soditi o tem ali onem človeku, da bi bil dober posrednik; to vedó le duhovi. Delijo pač posrednike v več razredov gledé sposobnosti in imajo one za popolne, katerih hudobni duhovi nikdar ne goljufajo.

Vendar dosedaj nimajo še nobenega, da bi ne bil nikoli prevaran. Kolikor manj pa se dá motiti, toliko boljši je posrednik.

Število posrednikov in posrednic je naraslo na tisoče, a posebno slavnih je le malo, in izmed teh imenujemo tiste, o katerih smo že ali še bomo kaj slišali.

Ženske posrednice so: Katarina in Lea Foxovi. Katarina se je omožila in vzela odvetnika Jenckena, Lea pa Underhilla; pri prvi smo se mudili z Livermore-jem. Gospe in gospodičine Nichol, Fay, Manchester, Stewart, Lord, Webb, Morrison, Conant, Lewis i. dr. so posrednice znane po Ameriki, Angleški, Francoski, Nemški in Madjarski.

Moški posredniki bolj znani so gospodje: Home, Foster, dr. Slade, kojega smo videli v Lipsiji pri profesorju Zöllner-ju, Eddy, Williams, Davenporta, Taylor, Bastian, Holmes, Bredif, Bouvier, Paiss, Ostrogradsky, Speer in otrok Jencken-ov.

Kar bomo pri teh prvakihi videli, to je vrhunec spiritiške umetnosti, in poučili se bomo zadosti za trezno in pravično sodbo.

Spiritiške pojave delé v več vrst. Ker pa je mnogo podobnega v posameznih vrstah, delili je bomo samó v dva reda, v mehanske in umske pojave. O obojih izpregovorimo na kratko. Najprej o mehanskih. Povedati moramo mimogredé, da ne prevzemamo večje odgovornosti za resničnost pojedinih naštetih pojavov, nego je zaslužijo razna poročila spiritistov. Podlaga naša je ta-le:

1. Prepričani smo, da se godé ne navadne reči pri spiritiških sednicah; ne pripoznamo sicer vsega po njihovih listih in spisih povedanega istinitim, vendar mislimo, da ne more biti vse izmišljeno in ponarejeno, ker naš razsvetljeni vek se ne dá rad tako dolgo in tako nepremišljeno za nos voditi.

2. Privredli bomo priče, veljake vede in uma prve vrste, koji nam bodo sê svojim imenom in sê svojo učenjaško častjo poroki za našete pojave, da so se res godili in vsaj deloma, kako so se godili. Ako nam imena: Crookes¹⁾,

¹⁾ Iznašel je radiometer in element Thallium.

Zöllner²⁾, Varley³⁾, Fechner⁴⁾, Weber⁵⁾, sami prvaki med učenjaki, ničesa ne dokažejo, potem sploh ni mogoče na podlagi tujih poročil staviti si lastne sodbe.

Kako se godi v spiritiških sejah?

Spiritiški tednik »Licht, mehr Licht« ima nekak vzorec takih sej iz peresa gosp. Reimers-a, ki piše: »Osebe enakih nazorov — torej sami verni spiritisti — naj se zbirajo v malih družbah. Ponižnost in udanost, vsled katerih bodo vse mirno in potrpežljivo prenašali brez vsake sodbe, naj je navdaja, ker to tirjajo duhovi, ki so učitelji nasproti začetnikom. V sobi naj bo dobrodejna gorkota in dober zrak, in vse prav prijetno opravljeno. Okrog mize sedi naj 5—9 oseb, ki položé dlani na mizo, — dobro je, če se roke dotikajo — in naj se začnó mirno zabavati s petjem, šalami itd.; dobro doide tudi ura ali tobačnica z godbo, da se počasi vsi zazibljejo v enakomerno, brezskrbno, dobrovoljno, nedelavno pričakujoče stanje.«

»Tema črna ni ravno vselej potrebna, pač pa vedno koristna, ker duhovi ljubijo temo, luč moti duha in bega pozornost prisednikov. Mir in popolna trpeča brezmiselnost je potrebna; če ni pred očmi ničesar, kar bi moglo držati misli, je tema najboljša. Kjer je tema nemogoča, tam priporočamo vsaj polumrak.«

»Tako sedé mirno čakajo, da se začne miza zibati, in potem naj eden vpraša: če si ti duh, trči ali dvigni mizo trikrat. Ako se to zgodi, tedaj je zveza med duhom in prisedniki gotova in občevanje se nadaljuje.«

»Dogovoré se z duhom o načinu občevanja in porazumljenja lahko tako-le: eden udarec pomeni, 'da', dva pomenita, 'da ne', trije, 'da je nedoločeno'. Štirje udarci pomenijo, naj se našteva 'abc...' in ko se izreče črka, tedaj naj pokaže

²⁾ Ima velike zasluge v fotometriji.

³⁾ Napeljal je brzjav pod morjem v Ameriko.

⁴⁾ Razvil je in utrdil skoro novo vedo: psychophysiko.

⁵⁾ Napreduje v doslednjem razvijanju nauka o valovanju.

dvignena miza, da se zapišejo. Pisalna priprava mora biti vedno pri rokah.«

»Dobro je vselej vprašati: ali sedimo prav tako? Ako duh pritrdi, naj se tudi v prihodnje obdrži tisti red. Ako duh z razredbo ni zadovoljen, mora vsak posebej poprašati, ali sedi prav, in menjati prostor s sosedom v slučaju, da ni duhu všeč. Pravilo je, da sedé vsi udje v sednici pomešani, možki poleg žensk, stari poleg mladih, tudi po temperamentu. Vse pa, kar tirjajo duhovi, naj se vestno izpolnjuje, da se razodenejo toliko zanimivejše reči.«

»Najbolje gre tedaj, kadar je dober posrednik v sednici. Duh ga brž posede in začne ga pritiskati, da čuti nagib k pisanju v roki: — pisalni posrednik. Takemu dajte papirja in svinčnik v roke in naj poskusi, kaj mu duh narekuje. Ako čuti nagib k govorjenju — govor-

jenja posrednik, tedaj je treba poslušati, kaj mu razodeva duh.«

»Ako je več posrednikov v družbi, izbere si duh najboljšega in se ž njim zveže po perispritu. Navadno se čuti prej nek mrzel pih okrog prisednikov in takrat je lahko pričakovati prečudnih rečij. Za lepši red naj si izbere družba stoloravnatelj, koji sam sme govoriti naravnost z duhom, drugi le po njem. Vsak prepir bega in moti duha, in vse se lahko pokazi.«

»Duhovi najraje imajo, da ostane vse skrivno, kar se godi v sednicah, zato se ne javijo radi v pričo takih oseb, ki vse to v javnost prenesó in porabijo za agitacijo. Velike previdnosti je torej treba, kadar se sprejme nov ud ali gost v sednico.«

Tako piše tednik: »Licht, mehr Licht.«

(Dalje.)

Ali je umetnost sama sebi namen?

(Spisal Andrej Kalan.)

(Dalje.)

Nesrečni Phaëton« — pravi v tem oziru apologet Weiss — »zgrabil je za solnčni voz in zlorabeč božjo luč je hotel upepeliti svet in ogenj božji ugasiti v blatu.« Koliko takih Phaëtonov nam kaže zgodovina lepe umetnosti; in tu ni v nevarnosti nebesni obok, ne drevesa s svojim listjem, pač pa srca neumrljiva, priprosta, nedolžna in vse to v imenu boginje umetnosti, in gorje človeku, ki bi zavpil: »Stojte! Tudi v umetnosti so veljavni večni zakoni božji, tudi umetnik je v službi višjega gospoda, tudi on bo moral odgovarjati pri sodbi za svoje darove.« »Kaj ti véš, kaj je umetnost, in kakšni so njeni zakoni; le čevlje sodi naj kopitar,« tako mu po priliki razžaljeni umetniki odgovarjajo, ponašajoč se s svojo prostostjo v umetnosti in ne čuteč, da služijo s tem zlobi.

Taka umetnost je človeštvu nevarna in škodljiva, zato se je je treba varovati;

kolikor silnejša je nje moč, toliko hujši so nasledki, ako obrača v slabo svoje moči. Kdo namreč se zna bolj sladkati, kdo lepšega delati, kdo tako zvijačno zakrivati, kdo v krasni posodi med medom donašati smrtonosnega strupa, kakor prav umetnost s svojimi umotvori, umetnost samosvoja, ki se ne uklanja zakonom božjim in nravnim, ki deluje po geslu Straussovem: »Es ist nur eines, was wir hassen, es ist nur eines, was wir bekämpfen; diesem aber erklären wir den Krieg auf Leben und Tod, wir meinen den einzigen Feind, den die Welt hat — das Uebernatürliche«: ali ne ta?

In ker Slovenci le iz tujih posod zajemamo svojo omiko, ker se le v tujih šolah izobrazujejo naši umetniki, zato se ne čudimo, da se po nekoliko to napačno načelo moderne estetike kaže tudi v proizvodih slovenskih umetnikov, pesnikov in pisateljev. Zato ménim, da

O spiritizmu.

Kritična studija.

(Piše dr. J. Janežič.)

(Dalje.)

Spiritisti so najraje sami med seboj in pri sejah pazijo najbolj na-to, da vidijo in slišijo prav mnogo čudovitih rečij, a ne prašajo veliko, je-li vse istinito in v koliko je čeznaravno. V sejah, kakoršne smo popisali zadnjič, godi se večina pojavov, in te popisujejo udje takih družeb. Zato je pač marsikaj dvomljivega in malo verjetnega. Take so knjige: Allan Kardec: »le livre des médiums«¹⁾ in »le livre des esprits«²⁾; Perty: »der jetzige Spiritualismus«; Owen: »das streitige Land«; Home: »révélation sur ma vie surnaturelle«³⁾; Perty: »mystische Erscheinungen«. Taki so po vrsti skoraj vsi spiritiški listi in časopisi. Celó učenim možem se ne smé vselej verjeti, kadar prenavdušeno pišejo za spiritizem. Tako je z učenim naravoslovcem Wallace, sodnikom Edmonds, doktorjem Bloede v Ameriki in mnogoterimi Evropejci. Zeló previdni so bili: Crookes, Zöllner in nekateri drugi, ki so pa med resnico našli prevaro. V takih okoliščinah je za preiskovanje slabo pre-skrbljeno in so vrata na stežaj odprta sleparjem, zato tudi mi ne moremo teh pojavov v pošteev jemati. Le toliko smemo trditi: veliko število spiritistov méni, da vse to delajo razni duhovi, in ne dajo si vzeti prepričanja o istinitosti teh prikaznij.

Zato se bomo ozirali samo na pojave, v katerih nahajamo vsaj nekaj previdnosti in natančnosti. Začnimo s prvotnim pojavom plešočih miz.

a) Plešoče mize.

Družba séde okrog mize, položi dlani tako na mizo, da se z mezinci dotikajo, in kmalu se začne miza gibati in vrteti, osebe se morajo gibati in vrtéti za mizo.

Spiritisti pripovedujejo o slučajih, v katerih se je miza na povelje brez vsega dotikanja gibala in vrtéla.

Dva bolj potrjena slučaja naj zado-stujeta.

Prvi stoji pri spiritiškem pisatelju: Allan Kardec.¹⁾ »Na francoski vojni la-diji v kitajskih vodah so se vsi mornarji ukvarjali z mizami. Klicali so duha ne-kega poročnika, ki je bil umrl pred dvema letoma. Pride res in s trkanjem mize pové: »prosim vas lepo, povrnite kapitanu dolžno vsotico frankov, katere mu žal v življenju nisem mogel plačati.« Živa duša o tem dolgu ni ničesa vedela, celó kapitan je bil pozabil. Ko pa po-gleda v knjigo, res najde nekaj malega, a prav toliko, kakor je povedal poroč-nikov duh.«

Za istinitost povedanega dogodka jamči Allan Kardec. Verjetnejši je ta-le slučaj: Dialektično društvo v Londonu je skle-nilo navlašč preiskovati, kaj je na tem spiritizmu. Odsek te družbe je preis-koval s potrebno previdnostjo pojave in tako poročal društvu: »Krog velike težke mize je sédlo enajst oseb. Kmalu smo čutili gibanje, udarce, glasove čez 40 minut. Potem smo vsi zaobrnili stole, da so naslonjala bila obrnena proti mizi, pa več nego devet palcev proč. Na to pokleknemo vsi na stole in na-slونimo roke nanje. Tako smo imeli vsi noge od mize proč stegnene in roke so štiri palce visoko nad mizo počivale, v tem stanju je bilo celó nemogoče mize dotakniti se. Ni pretekla ena minuta, že se premika miza na levo pet palcev in zopet na desno do dvanajst palcev daleč, v drugič štiri palce, v tretje šest palcev daleč. Zdaj smo vsi vzdignili roke na čevelj daleč nad mizo, in premikala se je ravno tako. Na zadnje smo od-

¹⁾ Knjiga posrednikov, ²⁾ knjiga duhov, ³⁾ ra-zodenje iz mojega nadnaravnega življenja.

¹⁾ Buch der Medien str. 76 sl.

maknili stole še bolj nazaj in roke prekrizali na hrbtu in miza se je premaknila trikrat tako, kakor poprej. Plinova luč je gorela ves čas svetlo. K sklepu smo razdrli celo mizo, pa nismo našli nič nenaravnega.

Ta poskus so ponavljali večkrat v pričo Crookes-a, ki se je sam trudil priti na sled kaki goljufiji, pa ni bilo mogoče.

Poskušal je tudi Crookes sam pod različnimi pogoji in previdnostimi in je prišel do sklepa, da niti človek, niti kakova skrivna priprava ne dviga in premika mize, ampak da mora biti neka druga moč — duh —, kateri napravlja tako gibanje.

»Dialektična družba« v Londonu je sicer zavrgla poročila svojega odseka, a ne zaradi nezadostnih dokazov, pač pa zato, ker je vse pričalo zoper njene nazore. Odsek je poročilo objavil na svojo roko.

Mnogovrstne druge čudovite reči se beró pri spiritistih, kako se gibljejo razne stvari pod oblastjo duhov. Tako piše profesor Zöllner v svoji zgoraj imenovani knjigi o Slade-u: »Hoteli smo poskusiti, ali ima ta mož kakov vpliv na magnetno iglo. Postavimo magnet v dobro zaprti posodi na mizo. Slade potegne z roko čez kompas a ta se — ne gane; potegne drugič in magnetna igla se zasuje, kot o približanju močnega magnetu.«

Drugi večer so bili zopet zbrani pri Zöllner-ju njegovi tovariši in dr. Slade. Kmalu se naznani duh. Slade dene nožek na tablico in jo z eno roko držeč porine na pol pod mizo. Kar hipoma poskoči nožek več ko za čevljev visoko in pade odprt na mizo. To se je gospodom čudno zdelo, a da bi jih Slade ne prekanil, položili so še enkrat poleg nožka tudi kos črtalnika na tablico in so tam napravili znak, kjer je oboje ležalo. Slade zopet porine tablico na pol pod mizo, in glejte, nožek poskoči in pade na mizo kot prvokrat, kos črtalnika pa je ležal mirno na svojem mestu na tablici, kamor so ga bili položili.

Enako zanimive reči so se godile v sobi profesorja Zöllner-ja v torek 11. decembra 1877. Prisedovala sta profesorja

Weber in Scheibner in posrednik Slade. Mizo postavijo sredi sobe in sedejo na okrog. Komaj sklenejo roke, že začne zvonček pod mizo nastavljen zvoniti in kar hipoma se zapodi iz pod mize po sobi do deset čevljev daleč. Kmalu potem se začne miza ob steni priklenena tako gibati, da se zraven stoječi stol zvrne, in vse to je stalo pet čevljev proč od Slade-a, ob enem se je omara za knjige močno gibala.

V drugi seji so prinesli seboj harmoniko ter jo postavili pod mizo zraven zvončka. Slade še nikdar prej ni videl harmonike in ni znal prav nič igrati. Prime vendar harmoniko v desno roko, pa narobe, tam kjer ni tipek, levo roko položi zraven drugih na mizo, z desno pa sloni tako, da je roka sicer na mizi, harmonika pa visi pod mizo. V trenutku začne harmonika igrati in zvonček zvoniti pod mizo. Čez en čas podá Slade harmoniko profesorju Scheibner-ju in tudi v njegovi roki je igrala, kakor prej in zvonček je zopet prikladal pod mizo. Opazovali so roke in noge Slade-ove, pa niso mogli najmanjšega znamenja zapaziti, da bi on igral s harmoniko in zvonil z zvončkom.

Posebno dobri posredniki plavajo tudi sami po zraku. Profesor Crookes pripoveduje o Home-ju, da ga je trikrat videl popolno v zraku visečega, enkrat je sedel v naslonjaču, drugikrat je klečal na stolu in tretjikrat je stal na njem in sè stolom vred se je dvignil kvišku. Za priče imenuje grofa Dunraven-a, lorda Lindsay-a in kapitana Wynne-a, ki vsi trije trdijo, da so z lastnimi očmi tak prizor gledali in so zagotavljali, da je goljufija bila čisto nemogoča. Crookes meni, da se tacim pričam mora verjeti.

Običajna reč v spiritiških sejah je tudi trkanje, praskanje, škripanje, pokanje in razni drugi glasovi. Ti glasovi so mnogovrstni in silno različni, od lahnege pikanja žepne ure do mogočnega udarca s težkim kladvom, od počasnih udarcev do silno urnih vršéčih vrtincev. Glasovi tičev in živalij se slišijo ter človeška govorica in petje.

Pri gospej Fox-Jencken-ovi je profesor Crookes te pojave preiskaval z vso natančnostjo, pa ni mogel najti ne ročnih

priprav ne druge urnosti za enake glasove, torej méni, da mora biti — duh —, ki vse to dela.

Navadno to trkanje ni preveč nadležno in sitno, včasih so pa duhovi močno nadležni in surovi in se s prisedniki šalijo na prav pobalinski način in tudi škodo delajo.

b) Svetli pojavi.

Svetli pojavi so bolj redki in slabi in se le v temi vidijo. Težko jih je na tanko pregledati in le z največjo previdnostjo je verjeti, kar se nam kaže. Crookes nam poroča, da je rabil največ pazljivosti in da more za gotovo po-

ročati o takih svetlih pojavih. Krogla, podobna kurjemu jajcu, svetla in trda je plavala po sobi brez šuma tako visoko, da je nihče ni mogel z roko doseči. Slednjič je prišla na mizo, kjer je trikrat kot s kamnom trčila in potem padla na tla, kjer je izginila.

»Iskre so švigale nad glavami prisednikov, zabliskalo se je, kolikorkrat sem hotel. Iskra je šinila iz mize do stropa in je padla zopet nazaj. V roke sem dobil večkrat mal žareč kristal. Svetel oblak je plaval po sobi do solnčne rože, katero utrga in položi neki gospej v naročje.«

(Dalje.)

Slovstvo.

SLOVENSKO SLOVSTVO.

(Spisal dr. Fr. L.)

„Godec.“ Poleg narodne pravljice o vrbskem jezeru. Spisal Anton Funtek. V Ljubljani. Ig. pl. Kleinmayr & Fedor Bamberg. 1889. 12°. Str. 100. Cena: nevezan 1 gld. 20 kr., vezan elegantno z zlatim obrezkom 1 gld. 80 kr., po pošti 5 kr. več. — Ne samo, da ni neumestno, ampak naravnost potrebno pred kritiko samo nekatere stvari opomniti. Kakor je dolžnost kritikova, da prevdari natančno, predno piše, da loči dobro od slabega, da tu hlali, tam graja, tam svetuje: tako je pa treba tudi kritike čitati s prevdarkom, in dobro premisliti, kakšna je splošna sodba in kakšna je sodba o posamnostih. Skoro najmanj so odločilni izrazi: dobro, manj dobro, vrlo, itd. Od takih izrazov ni odvisna kritikova sodba in iz njih se ne more povzeti mera o vrlini kritikovanega dela. Čitatelj mora vedno pomniti, da kritika je skoro vselej relativna, to je, ozira se na namen pisateljev, na stališče, na katerem sicer stoji, na njegove druge proizvode, itd. Drugače sploh ni mogoče kritikovati. Recimo, da imamo pred seboj malo zbirko malih povestic in pesmic za otroke, katerih nekatere so prevedene, druge prenačene, a v lepem jeziku, z blagim namenom, umljive, lahke: ako je kritikuje kritik, kaj hoče reči drugega, nego: ta mala knjižica je dobra, primerna svojemu namenu? Kritika je res ugodna. V drugem slučaju se kritikuje izvirno pesniško delo znamenitega pisatelja, ki bode imelo v slovstvu vsekako svoje mesto. Da tak izvirni proizvod po svoji pesniški vrednosti, po nadarjenosti pisateljevi, po vplivu na občinstvo mnogo

presega malo zbirko otročjih pesmij, kdo ne vé? Toda, kaj pa kritika? Med drugimi opazkami, nasveti, sodbami, nahaja se zopet kak »dobro, vrlo, primerno«, ali pa tudi »manj dobro, ne more se priporočati« itd. Torej, kakšna je sodba o enem, kakšna o drugem umotvoru? Površnemu čitatelju, ki zapazi k večjemu nekaj takih izrazov, zdelo bi se, da je prvi spisek celó na višji stopinji, nego drugi. In zares mnogi čitatelji nečejo umeti, kakor uči izkušnja, nič drugega, nego take izraze. Še veliko hujše se kaže ta omejenost gledé kritike, ako je čitatelj na strankarskem stališču. Za pisatelje svoje stranke zahteva samo ugodne, za nasprotno pa samo neugodne kritike. A kritika ne bodi nobeno: kritika kaže, kar je dobrega, zavračuj, kar je slabega sine ira et studio. Čitatelj pa ne gledaj samo na besede, gledaj na misel, in le celotnost sprejmi za sodbo.

To sem moral opomniti, ker sem se večkrat prepričal, da kritike mnogi niso tako umevali, kakor bi bilo treba. Opomniti sem moral to pred kritiko o delu, ki se po svoji umetni obliki, po svojem naslovu in po svojem pisatelju naznanja kot znamenito in vredno naše pozornosti.

Delo je epično; na naslovni strani se to naznanja: »poleg narodne pravljice o vrbskem jezeru«. A niti po nepretrganem pripovedovanju, niti po obliki ni to delo strogo epično, marveč lirika je preveva, kakor vezena enostavno tkanino. V tem jo je pogodil pisatelj, ker se to strinja z namenom, da bi čitatelja ganil.

Snov, katero opeva (»opisuje«) pesnik, je ta-le: »V prekrasno dolino, kjer se zdaj prostira vrbsko jezero, zaide po mnogem potovanju godec. Ljudstvo v dolini živi razdivjano; za božje besede se ne

O spiritizmu.

Kritična studija.

(Piše dr. J. Janežič.)

(Dalje.)

 spiritistiških sednicah ne gré vselej vse prav gladko, tudi se ne zgodi vedno, kar želé prisedniki. Duhovi hočejo večkrat zabavati spiritiste na svojo roko. Drže se pa stare prislovice: *variatio delectat* — razlika mika, in tako spravijo na dan najrazličnejše reči. Zaradi preglednosti smo razdelili pojave v vrste, a v istini se javi vse vprek.

Svetli pojavi, s katerimi smó se pečali zadnjič, nastopajo redko sami, ampak le spremljajo druge, ali so jim za uvod ali za konec. Običajno pa se nahajajo svetli pojavi pri usnovah. O teh smo splošno že govorili, tudi smo eno že na drobno naslikali, tukaj se bomo še nekoliko bavili z njimi, da je poznamo natančneje.

Usnove.

Usnova v spiritistiškem smislu je vsaka prememba nečutnih tvarin v čutno telo, kadar ne delajo znane naravne moči. Tako pokažejo duhovi razne reči: sadje, cvetice, orodje, knjige itd., kar sevéda ni istinito, ampak ima le za trenotek vidno podobo.

V ožjem pomenu pa je usnova samo podoba človeškega telesa ali posameznih delov brez istinite snovi. Profesor Crookes nam to-le poroča: »Sedeli smo pri luči okrog mize, kar se prikaže izpod mize ven lična mala roka in mi poda cvetico; to se je ponovilo trikrat v prestankih, kar mi je dalo zadosti časa jo dobro opazovati, tako, da sem se prepričal, da je bila tako prava roka, kot je moja.

Pri drugi sednici se je igrala mala roka, podobna otročji od komolca doli, okrog pasa gospe tik mene sedeče, potem se je obrnila k meni, potepljala me je po rami in me cukala za suknjo.

Zopet ob drugem času smo videli palec in kazalec trgati lističe rožne na

gosp. Home-ovi gumbnici, in je pokladati pred prisedniki.

Videli smo tudi roko igrati na harmoniko med tem, ko smo držali posrednikove roke.

Zazdelo se mi je, da niso roke in prsti vselej živim prav enaki, ampak bolj podobni megli v podobo človeške roke zgoščeni. Tudi se ne utisnejo te prikazni vsem enako. Prvi n. pr. vidi samo gibati ali plavati cvetico, drugi vidi že cvetico v neki svetli megli, tretji pa vidi celó roko nosečo cvetico. Navadno so le prsti in dlan popolno razviti, od členka ali komolca gori se razredi v megleno senco.*

Ako se take roke dotakneš, čuti se včasih ledena in mrtva, včasih pa živa in gorka, da, segla je tudi že v roko prisednikovo, in jo potresla tako krepko, kakor jo strese najboljši prijatelj. Pri neki taki priložnosti je hotel Crookes usnovano roko obdržati v svoji roki, a izvila se mu je brez boja: kar raztopila se je v sopar in je izginila iz njegove pesti.

Najbolj se je Crookes pečal v spiritistiških usnovah s 16letno gospico Florence Cook, pozneje omoženo Corner. Več tednov je stanovala v njegovi hiši. Njen duh se je imenoval Katie King, ki je bila hči angličanskega pastorja in je pred 200 leti živela v službi kraljice Katarine. Tri leta je ta duh zabaval londonske spiritiste in omajeval celó trde učenjake.

Poslušajmo poročilo Coleman-ovo o seji v hiši Luxmoore-ovi dné 21. maja in 18. novembra 1873.

»Posrednici Florence Cook smo najprej roki zvezali s trakom, konca smo zapečatili, dalje smo jej deli vez okrog pasú, trdno zavozljali, sešili in zapečatili. Konce vezi smo potegnili pod vrati iz sosedne sobe v sednico in tam na

tleh privezali, tako, da ni bilo dekletu mogoče vstati in biti po koncu.

Na ta način smo se zagotovili, da Florence ne more iz sobe, bodi že duh kjerkoli. V trenutku, ko je izginil duh, stopili smo v sobo, kjer je slonela posrednica upognjena do tal in je spala oblečena v črno obleko. Duh pa se jej je prikazal v čisto belem ogrinjalu. — Prikazen sama se je vršila tako-le:

Podoba Katičina je stopila v sobo. Zapazil sem, da je bila lahkotno ogrnena v belo obleko z dolgimi rokavi, pokrita s čepico na glavi, z dolgimi trakovi in trdo namazanimi lasmi.

Vstopivša pozdravi slehernega po vrsti: „Kako se imate g. Coleman? Kako gré gospici Dickens“ (prijateljici Florence, moji pastriki)? Obstala je pred edinim tujcem v sobi, za čegar ime je vprašala. Gospod Luxmoore je sedel pri vходу v transko sobo pri svetilki, katero je popravljal po navodu „duhovem“.

Stavil sem duhu nekoliko vprašanj, da bi ga bolje spoznal in sodil. Ker pa sê svojega sedeža nisem dobro videl, kaj se godi, reče mi duh, naj sêdem blizu svetilne poleg Luxmoore-ja.

Najprej vprašam duha, ali je v nogovicah, in odgovori, da ni. Na to privzdigne nekoliko svojo obleko in nam pokaže boso nogo, katero postavi na koleno gospe Corner-ove.

Na mizi je ležala slikana podoba Katičina, posneta po fotografiji. Katica vpraša, ali sme sliko pogledati. Za dovoljenje se vljudno zahvali, spozna takoj sebe in reče: „Oh, to sem jaz!“ Pritisne sliko na prsi in reče zopet: „Oh! to sem jaz! Prav hvaležna sem Vam, prav veliko hvalo dolžna.“

Na mizi je ležalo več pól papirja in svinčnikov. Prosim Katico, da bi kaj zapisala. Poseže za zagrinjalo, nese proč stol in sêde nanj. Podajo jej pól papirja in svinčnik. Nato poprašuje, kaj naj zapiše.

Ko je zvedela, kaj želim, sêdla je na stol, nastavila je koleno ter začela pisati. Ker pa je bilo na kolenu premeško in prenerodno, poprosila je trdne podlage. Podajo jej tudi to. List, pisan na gospoda Colemana, podajamo tu zaradi zanimivosti. Tako se glasi:

Dragi moj prijatelj!

Prosili ste me, naj Vam pišem nekoliko besedij. Želim Vam vspeha pri spričevalu za sodnika Edmonds-a. (H. Coleman je prej povedal, da izdeluje to svedočbo.) Dober mož je in resen delavec. Pošljite mu moj udani pozdrav. Poznam ga dobro, dasi on mene ne pozna. Moč moja gine, zato bivam z mnogimi vošili

Vaša

odkritosrčna prijateljica

Katie King.

Gospod Coleman je list glasno prebral in duha opozoril, da list še nima naslova. Katica urno vzame pismo, zgane je lično na kolenu in zadej postavi napis: Mr. Coleman-u.

Na željo tega gospoda je Katica dala neki gospej poljub in je udarila z nogo ob tla, da smo se prepričali, da more napraviti ropot.

Dovolila je tudi gospodu Coleman-u prijeti s prsti njeno krilo in prepričati se, da je prav kot navadno drugo oblečilo. Ob koncu je šla okrog v sednici ter stisnila vsakemu lahno roko, kakor je navada.

Ves ta čas — seja je trajala čez poldrugo uro — je bila prikazen duha taka, kakor bi bila prava naravna živa mlada žena, ki nas je zabavala, vendar pa vedno na svojo posrednico strahom pazila, da ne preide njena osnovna moč, ako se prerano vzbudi ali drugače vzdrami.*

Tako in enako se je godilo cela tri leta v raznih okoliščinah, tudi ob popolni svetlobi, da so mogli »duha« celó fotografovati. Kar naznani nekega dné Katica, da se mora povrniti v kraljestvo duhov. Zadnje večere so poskušali posebno veliko, pri tem prav skrbno opazovali.

Najprej so gospe nadrobno preiskale posrednico in jo na to zavile v platneno vrečo, da se sama ni mogla nič ganiti; tako zavito so položile na divan in jo privezale z vezmi, vezi pa zapečatile. Vse skupaj, klop in posrednico, so postavili v pripravljeno sobo. Dva fizika, Crookes in Varley, sta privezala posrednici na noge žico refleksijskega galvanometra, kar je moralo izdati vsak njen gibljaj.

Ko se je pa »duh« vse eno prikazal, poprosi ga Crookes, naj izvoli utakniti svoje roke v posodo raztopljenega jodkalija, a magnetna igla se ni ganila, kar bi se bilo pa zgodilo, ako bi bil »duh«

nosil na nogah pritrjene vodilne žice. — Po takem potu so se vsi prepričali, da gospica Cook ni igrala uloge »duha«.

(Dalje.)

Strupene rastline.

(Piše S. Robič.)

IV.

o nas je dr. Biacowsky učil rastlinstva, kazal nam je došlim na botaniški vrt stari možiček, ki je ondi opleval cvetice in snažil gredice, neki dan s prstom na rastlino ter vzkliknil: »Atropa Belladona, tri jagode enega konja!« S temi besedami nam je hotel povedati, da bi tri jagode te rastline zadostovale, konja umoriti. No, dasi je páskvica ali volčja črešnja (Atropa Belladona; L.) ena izmed najbolj strupenih rastlin v naši lepi domovini — kar bomo kmalu čuli —: tako huda vendar ni, da bi tri jagode njene že konja usmrtili. Oglejmo si tedaj bolj nadrobno to strupenico!

Jako debela, valjasto razrastla, zunaj umazano rumena, znotraj bela korenina poganja kvišku kake 3—5 čevljev visoko, pri vrhu navadno trirogovilasto okroglo steblo, ki je z vilčasto razrastlimi vejami rogovil, potem s cvetnimi receljni in s čašicami vred gosto kratko žlezasto-dlakasto. Zelnati, ploščnato receljnosti špičasto jajčasti, ali pa tudi eliptični celorobi listi stojé na stebelu premenjavno in v njih pasihah še po dva in dva nasproti si stoječa manjša lista na prav kratkih receljnih. Večji listi so 3—5 palcev dolgi in poldrugi do $2\frac{1}{2}$ palca široki; manjši pa so poldrugi palec dolgi in $\frac{3}{4}$ — $1\frac{1}{2}$ palca široki ter v dnu bolj okrogli. Tem slični listi stojé tudi po vejah po dva in dva skupaj, eden večji poleg drugega manjšega. Na listih se rada zaredi mikroskopska glivica iz rodbine »Phyllosticta«, ki še ni opisana. Iz pasih vej in listov visé posamezne,

le redko po dvoje skup, na kimastih, 9—12 črt dolgih receljnih 12—14 črt dolgi in osem črt široki valjasto-zvončasti cvetni venci, ki so pri dnu zelenorumeni in rujavkasto-žilasti; pri vrhu pa umazano vijoličasto-rujavi. Prašnikov je pet, pestič je eden, ki se razvije v mnogosemnsko svetlo-črno, nekoliko potlačeno, z rožno-rudečim sokom napolnjeno jagodo, črešnjeve podobe in velikosti, ki čepi na čaši zvezdasto razprostrti. Ta rastlina spada med razhudnike (Solanaceae) in se nahaja po gorskih gozdih in lazih na Notranjskem in Gorenjskem; posebno obilno je v kamniški Bistrici in v borovniški okolici in se razcveta meseca junija in julija.

Lepe, sladke jagode so že gostokrat zapeljale ne le nevedne otroke, marveč tudi odrastle, celó stare možake in ženice, da so je užili in si tako provzročili hude bolečine, čestokrat tudi prerano smrt. Tacih pomilovanja vrednih dogodbe čitamo pogostoma v raznih časnikih, še večkrat pa je čujemo na lastno uho. Pecirka je v svoji že trikrat omenjeni knjigi marsikatera zabeležil; a pustivši njegove dogodbe pri miru, navedem samo dogodbo, ki se je pripetila dné 9. julija leta 1853 v mojem rojstnem kraju.

Dva dečka, Janez in Pavel po imenu, ta 11, oni 12 let star, pasla sta ovce. Popoludne naleti Janez na volčje črešnje in se jih nazoblje. Ker so mu šle v slast, kliče in vabi tovariša, naj pride še on posladkat se z njimi. Pavel, ne bodi len, hiti brzih korakov k njemu, kadar pa doide, toži mu Janez, da ga boli glava in grize v trebuhu; zato se

O spiritizmu.

Kritična studija.

(Piše dr. J. Janežič.)

(Dalje.)

Nenavadne reči se vidijo in slišijo pri spiritistih, kakor smo se že nekoliko prepričali. Za to prihaja mislečemu učenjaku vedno na misel vprašanje, kdo vse to dela in kako? So li delavne navadne prirodne sile, znane ali tudi še nepoznane, — ali so to druge čeznaravne moči, katerih človek ne more rabiti, ako bi jih tudi poznal?

Na to vprašanje je težko odgovoriti. Vendar je namen cele te razprave, podati pravi in zadostni odgovor. A že naprej smemo reči, da se prirodna veda iz vseh teh spiritistiških »čudežev« nič ni okoristila, ker so pojavi v večini sami na sebi tako vsakdanji in priprosti, da so brez pomena na razvoj vede in umetnije, kakor je n. pr. trkanje, praskanje itd., ali pa so pojavi brez razvidne zveze z znanimi prirodnimi zakoni, in učenjaki ne vedo kam z njimi.

Ta je bil mimo drugih eden glavnih vzrokov, da spiritizem ni našel milosti pred vednostnim sodiščem, in da ga resni učenjaki dolgo niso hoteli sprejeti med znanstvena vprašanja.

Najprej so začeli v Londonu kritično zasledovati spiritistiške pojave; pa znatnih uspehov za vedo niso našli. Reči pa moramo, da so premalo odločno ravnali.

Bolj srčno so se lotili spiritizma nemški učenjaki, zlasti v Lipsiji; med njimi slovi v prvi vrsti že večkrat imenovani profesor Zöllner.¹⁾

Več kot 30 spiritistiških sej je imel s Slade-om vpričo svojih tovarišev, vseučilišnih profesorjev, in pri vsej skrbni in previdni kritiki ni mogel zaslediti pre-

vare. Izkušal je torej najti kako novo silo, ki to dela, ali vsaj kak nov zakon, po katerem bi se dali razlagati pojavi. Po dolgem trudu je razglasil svojo — teorijo štiriobmernega prostora — v kateri hoče najti trdno podlago za naravno razlago vseh čudovitih pojavov v spiritizmu.

Ta teorija je res nova, a učeni svet jo je hladno sprejel, in kako o njej sodi, povedali bomo kmalu.

Najprej naštejemo imenitne reči, ki so se godile vpričo Zöllnerja in tovarišev, in iz katerih je sklepal svoje podmene (hipoteze).

1. Moč in vpliv spiritistiških posrednikov do magnetne igle se je kazal na Slade-u. Na globovem stojalu je bil kompas pod steklom. Poprosijo Slade-a, naj gre prav blizu nad kompasom z dlanjo. To se zgodi, a igla se ni nič ganila, dokaz, da Slade ni imel v roki magneta skritega. Ko pa takoj na to v drugič potegne, zamajala se je igla močno, kakor pri bližanju močnega magneta.

Drugi pot položi profesor Weber kompas na sredo mize. Vsi sedijo k mizi, in igla se začne gibati do 40° in dalje do 60° in slednjič se je sukala v krogu; kazala pa je čisto nenavadne prenehljaje in sunljaje. Med tem vstane Slade in gre k oknu, češ, da se bo igla tudi brez njega majala, kar se pa ni zgodilo. Ko pa se vrne nazaj in sklene svoje roke z drugimi, ponovilo se je gibanje. Pri tem so imeli vsi roke več kot čevelj daleč proč od kompasa.

Postavili so ob enem dva kompasa na mizo, in ena igla se je močno majala, druga se je komaj znatno tresla.

2. Telesca so neprodirljiva, to je zakon prirodni; a profesor Zöllner je videl, da so iz zaprte in zaklenene škatljice vpričo njega padli novci brez sledu na škatlji, in ravno tako so v zaprto in za-

¹⁾ Janez Karol Friderik Zöllner je bil daleč znani astrofizik na vseučilišču v Lipsiji, člen kraljeve saksonske znanstvene družbe, zunanji člen kraljeve londonske astronomske družbe, carske akademije prirodznancev v Moskvi, častni člen fizikalne zveze v Frankobrodu, člen »société scientifique d'Etudes psychologiques« v Parizu.

lepljeno škatljico, katere se ni nikdo dotaknil, prišli hipoma črtalniki vpričo vseh. Kako se je to zgodilo? Na videz je to zoper naravni zakon.

Položili so na mizo košček črtnika in ga pokrili s tablico, drugo tablico so pritisnili spodaj k mizi. Slišali so pisati; ko privzdignejo tablico, ni bila popisana tista, ki je ležala zgoraj na mizi, ampak ona, ki se je spodaj pod mizo tiščala deske. Torej je »duh« pisal skozi debelo mizo na spodnjo tablico.

Večkrat so izginile reči iz zaprtih prostorov in so se zopet tje vrnile brez sledu. Kako so prišle noter in ven?

3. Ni ga učinka brez zadostnega vzroka. A Zöllner ni mogel najti vzrokov za čisto navadne reči. V njegovi sobi začne kar rositi, in čez nekaj časa se dež ponovi, da so bili vsi pričujoči mokri. Od kod je prišla voda, ni bilo razvidno.

Ko sedé pri mizi, začne se kaditi izpod mize na vseh straneh, in dim je bil po žveplu in solitarju. Od kod je prihajal, ni bilo mōči uganiti.

Sveča, postavljena pod mizo, prižgala se je sama in je potem priplavala kvišku.

Prikazale so se roke velike in male, ki niso mogle biti lastne kateremu izmed navzočih.

Pisali so »duhovi« na tablico ali na papir večkrat take reči, katerih nihče iz družbe ni mogel vedeti.

»Imel sem tablico — pripoveduje Zöllner — v podobi knjige, da se je zapirala. Prilepil sem na obe notranji strani belega papirja, ki sem ga nad svetilnico počrnil s sajami. Tablico sem zaprl in zavezal, da je bil črni sajasti papir znotraj čisto zakrit. Položil sem jo v naročje in čakal, ali se bode znotraj naredila podoba roke ali noge, kakor se je bila prej naredila pod mizo.

Med tem poskušamo nekaj drugega, jaz pa pazim na svojo tablico v naročju: kar začutim, da jo je nekdo pritisnil dvakrat v naročje. Hitro primem, odprem, in glej, na vsaki strani je bila na črni poli podoba noge, in to znotraj v zaprti tablici, ki je ves čas ležala na naročju. « Kdo je to napravil, tega si niso mogli razlagati profesorji. Ker je bil profesor Zöllner popolno prepričan o istinitosti teh in še mnogo enakih pojavov in ker

je bil prepričan, da ga Slade ni mogel preslepiti, ker so tako sodili tudi njegovi tovariši profesorji, zbral je Zöllner vse te pojave in spravil v svojo podmeno o štiriobmernem [vierdimensional]¹⁾ prostoru.

Njegove misli so take-le:

Črta ima samo en obmer (Dimension) — dolgost. Ko bi bila kakšna stvar, ki bi poznala samo dolgost, ne bi si mogla razlagati, ako bi prišlo kaj od leve ali desne, od zgoraj ali spodaj, ampak samo to bi spoznala, kar je samo dolgo.

Plošča je dolga in široka, ima dva obmera. Ako bi zopet postavili na to ploščo stvar, ki ne pozna tretjega obmera, ne bi si znali razložiti, od kod pride, kar se prikaže od zgoraj ali od spodaj na ploščo, ali kar izgine raz ploščo.

Telesa pa so triobmerna, dolga, široka in visoka. Te tri razmere poznamo in to, kar v njih opazujemo. Ko bi pa imel prostor štiri obmere, in ako bi mi ničesa ne vedeli o četrtem obmeru, tedaj bi nam kdo lahko hipoma in nevidoma iz četrtega obmera kaj vzel ali dal itd., in mi bi ne vedeli nič, od kod pride in kam gre, imeli bi za čudež, v resnici pa bi bilo popolnoma naravno.

Kot matematik pristavlja Zöllner, da pomeni a črto, a^2 ploščo, a^3 telo naše, in a^4 bi bil tisti spiritiški prostor, v katerem delujejo vso svojo umetnijo »duhovi«. — Misel je res izvirna in zanimiva, a ne dá se zadosti podpreti.

O štiriobmernem prostoru ali o takih štiriobmernih telesih so pisali učenjaki že pred Zöllnerjem; tudi sam se sklicuje nanje. Taki so: Henry More, anglešk »theosoph«, Kristof Oettinger, protestanski mistik, Janez Lud. Fricker, župnik v Dettingen-u. Tudi Kanta imenuje Zöllner za svojo podmeno.

Med novejšimi so delali za to: slavni matematik Riemann in praški profesor fizike Mach, Helmholtz, Erdmann in Drobisch so to idejo po svoje pristrigili. Za spiritiške namene pa sta jo s Zöllnerjem rabila dr. E. Wegener in Moriz Wirth v Lipsiji.

¹⁾ Te reči opisuje profesor Zöllner v svojem že imenovanem velikem delu »Wissenschaftliche Abhandlungen«, 3 zvezki, v Lipsiji 1878/79.

Nemški in drugi učenjaki so se postavili proti tej podmeni v veliki večini. Sama na sebi je pa tudi taka, da ne zadostuje v razlago spiritiških pojavov, čisto odveč je in sama sebi nasprotuje.

V knjigi »Elektrodynamik« smatra Zöllner naš svet kot projekcijo pravega štiriobmernega sveta, slično, kakor je senca projekcija triobmernih teles. Sence so dvoobmerne in niso odvisne po vsem od svojih teles. Za to prehaja ena senca v drugo, dasi dotična telesa tega ne morejo.

Ta razlaga je slaba, ker preveč razlaga. Ako bi bile vse reči na zemlji res projekcija štiriobmernih teles, bila bi vsa telesa prodirljiva, kar pa niso, torej nima podmena prave podlage.¹⁾

¹⁾ Po naših mislih ne zadeva ta ugovor Zöllnerjeve podmene. Zöllner res prav to trdi, da so telesa prodirljiva, ali bolje, da se nam v mnogih pojavih — zlasti spiritiških — kažejo kot prodirljiva. Toda iz njegove podmene ne sledi, da bi se vselej in povsodi morala kazati in v istini kazala kot prodirljiva. Ako stojim ob solnčnem svitu poleg drevesa, vidim dve senci. Senci pa se ne spojita sami, ampak le tedaj, kadar jaz stopim za drevo, da me ne dosežajo solnčni žarki. Torej ni odvisna prodirljivost od projekcije (sveta), ampak od vznáša-

Malo drugače poskuša to razložiti v svojih »Wissenschaftliche Abhandlungen«. Zaprta škatljica je na četrtem obmeru odprta, in tam more stvar izginiti. — Ako je to pri vseh zaprtih rečeh istina, potem v resnici ni nobena zaprta. Treba bi bilo le škatljico prav obrniti in vse mora ven pasti; tudi bi izginilo, ako bi padlo v četrto razmero, katere ne moremo videti.

Ker pa izkušnja kaže, da ni mogoče iz vsestransko zaprte posode ničesa vzeti, ne da bi je odprli, zato tudi četrtega obmera ni, niti v istini, niti na videz.

Zraven tega je treba pomisliti, da imajo vsa telesa po podmeni štiri obmere, torej tudi zaprta; zaprta telesa morajo s svojim četrtem obmerom pot zapirati v štiriobmernem prostoru, kakor triobmerna telesa v triobmernem prostoru.

(Dalje.)

jočega (projicierend) štiriobmernega telesa. — Marveč ugovarjati je treba Zöllnerju z modroslovnega stališča. Ona trditev namreč, da je svet samo nekaka projekcija, vzrastla je na Schopenhauerjevem in Kantovem polju. Neutemeljena je, in ne vém, kako bi bilo z našimi izkustvenimi vedami, ako bi jo dopustili. Cf. Gutberlet, »die neue Raumtheorie«, 1882, p. 59 sq. Uredn.

Kako izgovarjajo opisovalnega deležnika končnico *Beli Kranjci*.

(Meja med *l*/^{om} in *u*/^{jem}).

(Spisal J. N.)

Banimala me¹⁾ je lanska razprava o tako zvanem opisovalnem deležniku, posebno pa o tem, kako naj bi se izgovarjala njegova pismena končnica, kot *l* ali pa kot *u*. A vendar ne kanim segati v to zanimljivo razpravo, nego ker znam že davno, da izgovarjajo nekateri *Beli Kranjci* ta pismeni *l* čisto, nekateri pa kot *u* (oziroma *o*), zato bi bil rad seznan tudi neznano mi ondatj mejo oboji govorici. — Seznan

¹⁾ Slavnemu gosp. pisatelju nismo preminjali pisave. Uredn.

sem jo bil po verodostojnih gg. narodnjakih res še lani, a zbog različnih zaprek nisem utegnil razglasiti je dozdej.

Predno se to zgodi, povedano bodi, da * (pred kakim krajevnim imenom) znači govorico: *l*, . govorico: *u*, * . pa obojo govorico: *l* in *u*.

Ker nimaš priobčenega mi »načrta davčnega okraja Metliškega«, misli si¹⁾ ravno

¹⁾ Za silo s pripomočjo Kozlerjevega »zemljvida slovenske dežele«, dasi na njem ni vseh potrebnih imen, kakor jih nahajaš na velikem Freyerjevem zemljevidu, ki je z abecednim ime-

Naročilo.

Cuj, povej mi solnce zlato,
Kaj se deje v mojem kraju?
Oj, pozdravi našo trato,
Žitno polje, grme v gaju;

Soro, devo bistrooko,
Gor nad njo obraslo četo,
In ob njej temáčno loko,
In krog nje tihoto sveto;

Sevnico, nje hčer, ki živa
Lahno čez robíde skáče,
Deci boso nogo vmíva,
Ki po njej vriščóč kobáče!

Samosrajčni korenjaci
Se kotajo pod brvico,
In največji njih junáci
Skačejo raz njo v vodico.

Tik brvíce so stopnjíce,
Zraven njih pa dom kamnéni;
Ko zazreš mu belo líce,
Pa se zame ž njim poméni.

Solnce zlato, tam se vstavi
In nasmijaj se trojici:
Skozi okence pozdrávi
Našo mater in sestrici!

In z najlepšim žarkom svojim
Ljubko v hišico pokukaj;
Združen z vročim srcem mojim
Vse poljubi mi ondukaj.

J.

O spiritizmu.

Kritična studija.

(Piše dr. J. Janežič.)

(Dalje.)

Postavili smo bili spiritizem pred so-
dišče vede in znanstva, pa le pro-
fesor Zöllner je spravil nekaj na
dan, kar se more imenovati vednostni
poskus. Štiriobmerni prostor naj bi raz-
jasnil vse pojave v spiritizmu in rešil
težavno uganko.

Reč ni slaba, a ta podmena nima pod-
lage in za razlago vseh prikaznij ne za-
dostuje. Nekoliko pomislekov smo že iz-
razili, naj tukaj sledé še nekateri.

Kakor more duh po posredniku iz za-
prtih prostorov kaj vzeti in zopet tje v
četrtem obmeru nazaj dejati brez od-
piranja, tako, pravi Zöllner, more tudi
v neprozornih prostorih shranjene reči
skozi stene, a bolje skozi četrti obmer
videti in spoznati. Takim posrednikom

pravijo, da so svetlovidci (clair-
voyants).

To je istina; vendar profesor naš si
razlaga to reč prav priprosto s pope-
njanjem v četrti obmer nekako tako-le:
Kdor stoji v jami ali dolini, vidi malo;
če zleze na streho, vidi več, z vrha
stolpa še več in razgled z visoke gore
je jako obširen: vidi obe strani hriba,
ko iz doline ni mogel več kot ene vi-
deti. Tako se spoznanje širi v triobmer-
nem prostoru. Kdor se pa povzdigne v
štiriobmerni, ta ima neprimerno večji
razgled čez triobmerni svet.

Misel ta je prikupljiva, pa nima pod-
lage. Najprej je popolno neznano, kje
in kako se je treba povspeti v četrti
obmer. Z vsemi nam znanimi pomočki

se to ne doseže. Ko bi tudi prilezel vrh Triglava, nisi še v četrtem obmeru. Ko bi se v balonu vzdignil nad oblake, ne prideš v četrti obmer.

Spiritisti ne rabijo ničesa, sedé mirno za mizo in hodijo ob enem po štiriobmernem svetu. Izgovor, da se to godi duševno, ne pa telesno, nič ne velja. Kdo verjame, da bi otroci, dekleta in razni neuki spiritiški posredniki bili zmožni, duševno pozdigniti se više, kot profesor Zöllner in njegovi tovariši?

Kdor gré v Ameriko, vé veliko povedati, kako je tam: spiritisti pa nič ne vedó, kako je po štiriobmernem svetu.

Pridružuje se pa še druga težava. Svetlovidci vidijo tudi pretekle in bodoče, očite in skrite reči in čine, torej tudi take, katerih se nikakor ni. A tukaj ne pomaga nič štiriobmerni prostor; treba bi bilo še časa zraven preteklega, sedanjega in prihodnjega: a za sedaj nimamo še imena, ne pojma za ta novi čas.

Nič bolje ni Zöllner razložil drugih pojavov po svoji podmeni.

Ker se je nekaterikrat pokazala svetloba pri sejah in so se sveče užgale same pod mizo, videl je tudi razne sence. To opazovanje ni bilo kaj natančno, kar sam priznava, ker se je vršilo vse prehitro in zmedeno, vendar pravi, da je videl senco mizinih nog. Zöllner je živel v tej nadi, da bi se dalo iz gibanja sence sklepati na oddaljenost luči v četrtem obmeru, kakor se izračuni iz paralakse zvezd njihova oddaljenost od nas.

Ta misel se zdi modra, a ni razvidna. Najprej bi bil Zöllner moral dognati, kje je bila luč: ali v tri- ali v štiriobmernem prostoru. Če je bila v našem triobmernem prostoru in je stala pod mizo, ali vsaj blizo mize, niso mogle biti sence nog vsporedne. Ker pa so bile sence res vsporedne, morala je biti luč v četrtem obmeru — tako si je mislil Zöllner. Dobro, a iz četrtega obmera se luč ne vidi. Zöllner pravi, da se luč sicer ne vidi, pa vidijo se žarki, ker jih znajo duhovi umetno lomiti. Temu ne moremo ugovarjati, ali četrti obmer je potem čisto odveč, kajti duh lahko tudi v triobmernem prostoru lomi žarke po svoji volji, kar napravi lahko še navaden človek. — Poleg teh nedostatkov so nasprotniki

še mnogo težav nagromadili zoper podmeno štiriobmernega prostora, a profesor Zöllner jih ni mogel povoljno zavriniti. Verjel je v spiritizem, v duhove in v pojave, a na drugi strani je hotel zopet vse to čisto naravno si razložiti. To pa je nedoslednost. Ako delujejo v spiritizmu duhovi, močni so zadosti sami, in ni treba iskati drugih pomočkov. Ako pa se dá razlagati vse s prirodnimi silami, ni treba duhov in posrednikov, — spiritizem je prevara in profesor Zöllner goljufan.

Slednjič je cela ta podmena protislovna. Kdor privzame k trem znanim obmerom še četrti obmer, sme z enakim pravom privzeti tudi peti, šesti itd. v neskončnost. Kaj pa z njimi začnemo, če nam dela že četrti toliko preglavice?

Umski pojavi.

Spiritisti se ne bavijo samo s takimi igračami, kakoršne smo gledali do sedaj, marveč uporabljajo svoje duhove za višje namene, za pouk in odkrivanje novih idej.

To ni zadnji namen spiritistov, da, verjetno tiči v tem poglavitno jedro spiritizma, in vse drugo je le lupina. Tako govoré njihovi glavarji sami.

I. H. Fichte piše¹⁾: »Neumno se mi zdi, iskati pravo vrednost spiritizma v takih javnih predstavah s čudovitimi prigodki: glavni pomen so umska razkrivanja.«

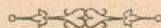
Spraviti skušajo vse spiritistiške nauke v celoten sestav, a pri tem imajo težak posel.

Duhovi so čestokrat malo duhoviti in včasih niso prav nič izvirni. Izjave so nedoločne in nejasne, večkrat tudi protislovne. Rade se primešavajo med razodevanja duhov tudi posrednikove misli. O eni in isti stvari govoré drugače protestantovski, drugače katoliški posredniki, drugače naobraženi, drugače neizobraženi posredniki.

Zato do danes še nimajo spiritisti enotnega katekizma svoje krive vere, vsak si zavije po svoje, kakor mu ugaja.

V glavnih potezah bomo ponovili, kar so spiritisti s težavo z raznih strani znesli skupaj. (Dalje.)

¹⁾ Psychische Studien.

Kaj vzbudilo bi v življenje?

 Kaj pomaga roži krasni,
Ki v vročini oveni,
Ako zopet hladna rosa
V jutru ranem jo kropi?

Kaj vzbudilo bi v življenje
Zopet mrtvo to srcé,
Ki končale so nemilo
Prenapete je želje?

Ivanov.

Poezija.

 O nebu črn vesla oblak,
A zora zlata ga obsije:
Kako je lep rumeni trak,
Ki zdaj se krog oblaka vije!

Ko črne mi preté skrbi,
Obsveti mi jih poezija;
Potem se jasno vse mi zdi,
Potem vesela še samija.

Fr. Krek.

O spiritizmu.

Kritična studija.

(Piše dr. J. Janežič.)

(Dalje.)

 Mnogo hrupa in šuma je napravil spiritizem med ljudmi, a pri vseh zunanjih ali mehanskih pojavih nismo našli nič posebnega ali novega, dasi so reči čudovite po svoji obliki. Zato bi spiritizem samo po svojih čudežih ne bil mnogo večjega pomena, kot nekak napredek v glumaštvu.

Ker pa opazujemo, da je svet tako vznburjen po spiritistih, mora vendar le tičati nekaj za človeštvo važnega v njem, bodisi dobro ali slabo. Zato preiščimo njegov umski predal, kateri je po mnenju spiritistov prav pomenljiv.

Težko je zmedene reči spraviti v razviden sestav, a sledili bomo resnici in ob enem kazali na zmote.

Verski nazori spiritistov.

Vsi spiritisti verujejo, da imajo okrog sebe višja bitja — duhove, in od tod imajo svoje ime: spiritisti.

Kaj in kdo so ti — duhovi, v tem že niso vsi spiritisti enih mislij, vendar večina méni, da so to duše rajnih ljudi. Povod temu mnenju so dali duhovi sami, ker se navadno na široko predstavljajo kot duša tega ali onega že umrlega človeka.

Ti duhovi poučujejo svoje pristaše o raznih rečeh prihodnjega življenja. Splošna podoba onega sveta, ki ga popisujejo in slikajo v svojem razodevanju, ne loči se bistveno od našega sveta, le nekoliko bolj domišljavo ga razgrinjajo — duhovi.¹⁾

¹⁾ To vse je natančno popisano pri Allan-u Kardecu — v zgoraj imenovanih knjigah — in pri Andrew Jackson Davis-u, kateri ima celo vrsto tacih spisov. V nemško so preloženi: »der Reformator«, »der Zauberstab«, »die Principien der Natur«, »der Arzt«, »die Philosophie des geistigen Verkehrs«, »Himmelsboten auf Erden und das Leben im Jenseits«, »geistige Wanderungen«, »der Lehrer«, »der Culturkampf« i. dr.

a) Nazori o Bogu in duhovih.

Trojne bistvo spoznavajo ti duhovi: Boga, duha in snov.

Boga ločijo nekateri od drugih stvari, drugi pa v panteistovskem smislu mešajo Boga in svet ter Boga imenujejo svetovno dušo. So pa tudi duhovi, ki trdijo naravnost, da Boga ni. Tako pripoveduje Perty¹⁾ o duhu »Heine«, da je naravnost trdil v seji, da je ostal bogotajec tudi na onem svetu. Nasproti pa se je ruska nihilistovka Olga N. po smrti spreobrnila s svojo prijateljico Katarino k veri v Boga.²⁾

Angeljev in vragov v našem smislu ne poznajo. Pripovedujejo pa, da je iz roke božje prišlo silno število duhov, različnih po svoji naravi in popolnosti. Najbliže pri Bogu stojé prvenci. En del teh prvencev se je Bogu uprl, med temi je Juda Iskarijot; med zveste Bogu štejejo spiritisti tudi Jezusa iz Nazareta.

Ti duhovi nimajo telesa, a privzemajo si s prosto voljo telo, da v njem nekaj časa živé in se izpopolnijo. Sile pri tem vtelesenju ni nobene, le želja, da bi se izpopolnili, žene jih v telesa. Vsak duh si izbere tako telo za svoje, kakoršno ugaja njegovi naravi.

Po vseh podnebnih telesih živé taki duhovi. Tiste, ki živé na zemlji, imenujejo ljudi.

Človek ima po nauku spiritistov tri dele: telo, živalsko dušo (obdušec) in duha. Ta živalska duša v človeku je vez, ki druži duha in telo in je sredstvo za delovanje na zunaj. Duh ni nikdar brez tega obdušca ali živalske na pol snovne duše. S prostim očesom ne vidimo te duše, ker je pretenka. Zaradi tega, in ker ima silno moč, predere vsak še tako skrit in zaprt prostor. Njegova raztezna moč (Expansionskraft) je tako velika, da najtrje telo v hipu razdeli v najmanjše drobce in ravno tako hitro je zopet sestavi.

Ta obdušec potegne k sebi za potrebo snovnih delov iz bližnjih teles, zgosti jih, naredi obliko telesa ter se pokaže v vidni podobi. Ko hoče izginiti, potegne

obdušec na-se, snovni drobci se razpusté in sedejo na prvotne snovi, največkrat na posrednikov obdušec.

b) Nazori o smrti in večnosti.

Smrt loči telo od duha, obdušec pa ostane združen z duhom tudi po smrti. Po smrti se duh preseli na oni svet v kraljestvo duhov, kjer se začne stoprv prav dopolnjevanje z izkušnjami pridobljenimi na tem svetu.

Druge premembe ni za duha na onem svetu, vse ostane pri starem. Kakor bi potnik prišel s pota domu, tako pride duh po smrti na oni svet.

Po nauku spiritistov je torej onostransko življenje le nadaljevanje sedanjega brez bistvenega razločka.

Duh Hare-ja, ameriškega senatorja, je razodel svojemu sinu kemiku Robertu Hare-ju to-le o onem svetu: »Duhovi prebivajo 60—120 angleških milj nad zemljo¹⁾ v prostoru okroglem v več kolobarov razdeljenem. Tam so gore in ravnine, vode in jezera, vrtovi in gozdovi, polja in vinogradi. Tam žanjejo in kosé, igrajo se in veselé, jedó in pijó, kakor na zemlji. Celó ločitev po rodu in stanovih ostane tam; žid ostane žid, turek je turek itd. Tam so učenci in učitelji, mojstri in vajenci, prav kakor na zemlji. Vsak ima prebivališče po svojem okusu. Nizji duhovi potujejo po onem svetu s pošto ali železnico, ali pa hodijo peš okrog. Na zemlji morajo duhovi prestajati vse sitnosti kot drugi človeški potniki.«

Še več nam vé povedati dr. Friese²⁾ iz Vratislave: »Prva pokrajina duhov je površje naše zemlje, kjer po smrti še dostikrat mnogo let preživé in kot v omotici in dremoti okrog lazijo. Na tisoče takih duhov živi po mestih in vaseh, ki komaj vedó, da so umrli. Pečajo se s tem, s čimer so se preje v življenju. Hodijo v cerkev, šolo, gledališče itd., jedó, pijó — s pomočjo obdušca — pa le samo »komplemente«³⁾ jedil, le po

¹⁾ Drugi spiritisti imajo že površje zemlje za prvi kolobar duhov.

²⁾ »Stimmen aus dem Reiche der Geister.« Lips. 1879.

³⁾ Dr. Friese méni, da imajo vse stvari poleg snovi nekaj bolj duhovnega, kar on »komplement« imenuje.

¹⁾ Perty, »mystische Erscheinungen« II. p. 62 n.

²⁾ Zöllner g. n. III. o. 217—226.

pomoti včasih zares izpraznijo kozarce in krožnike.

Radi zahajajo med ljudi, ker jim je med duhovi dolg čas. V spiritiških sejah se polasté posrednikov in se po njih zabavajo z ljudmi. Te vrste duhovi so večidel neolikani in surovi, kolnejo in nespodobno govoré, ljudi zapeljujejo in noré ž njimi.

Duhovi se med seboj sprejo in tudi med ljudmi napravljajo združbe.

Duhovi višje vrste poučujejo duhove nižje vrste. Predmeti so raznovrstni, vendar vsega se uče, kar na srednjih šolah, tudi veronauka. Bolj izobraženi duhovi evropski morajo učiti neolikane divjake.

Duhovi potemtakem niso vsi enako poučeni, da, eni so po besedah Friesejevih zeló nevedni, da še sami sebe ne poznajo. Vendar, ko duhovi dovršé oliko prvega kroga, preselijo se v druge, a to gre počasi: nekateri ostanejo na tisoče let v prvem krogu, kakor nam pravi »duh Stafford«, ki je še nekoliko faraonov videl ondukaj.

Tega vsega sevéda ne verjamejo vsi spiritisti, a v enakih nazorih so zapljeteni v večini.

Znamenito je to, da se pri spiritistih nahajajo zmote raznih časov in krajev in ljudstev.

Egipčanske nazore o dušnem potovanju (metempsychosis), o novem vteleševanju (reincarnatio) raznolično olepšane nahajamo v tem nauku:

Ako duh na zemlji (človek) zgreši svoj poklic, povrne se po smrti nazaj v telo pa v drugih okoliščinah, da dopolni, kar je zamudil prvič. Ker ima duh prosto voljo, lahko si izbere sam primeren delokrog.

V času med smrtjo in novim vtelešenjem se giblje duh po simpatičnih krogih, nabira si izkušnje, dela sklepe in sestavlja načrte za bližnjo dóbo novega zemskega življenja.

Primeri se, da ga pogled v preteklost, na lastne grehe, na zamude razžalosti in stori nesrečnega; ta žalost je včasih silno velika in ljudje jo imenujejo *p e k e l*. To čustvo preganja duha po raznih krajih, dokler ga ne pripravi dó spoznanja, da je pri Bogu pomoč, in da more storjene grehe popraviti. To prepričanje mu dá nove moči, in duh začne delati za svoje popoljševanje.

Ker je to mogoče vsakemu duhu, zato ni za nobenega večne kazni. Pekla kot posebnega prostora, kakor uči vera, spiritisti ne poznajo.

(Konec.)

Ali je umetnost sama sebi namen?

(Spisal Andrej Kalan.)

(Konec.)

Da so bila ta grška načela veljavna tudi pri Rimljanih ob cvetu umetnosti, priča nam pismo Horacijevu Pizonom, katero smo že omenili. Horacij imenuje pesnike *aedituos virtutis*, čuvaje v svetišču kreposti.

Ako pogani tako odločno obsojajo načelo moderne estetike, da je umetnost sama sebi namen, potem nam pač ni treba poudarjati, da enako govoré tudi krščanski estetik. Kdo bi namreč menil, da človek s svojimi močmi, ali tudi le

z eno od njih, živi in dela za kak drug namen, kakor da služi in slavi Boga, brez katerega ne more niti živeti, niti delati, celó ne biti? Kdor je tega mnenja, on je dal slovo veri, pa tudi pameti. Ako pa je namen človekov slava božja, udanost in pokorščina do Boga pa sreča človekova, potem mora vse svoje zmožnosti, torej tudi umetnijske, posvetiti temu namenu.

Morda bi mi kdo očital, da delam moderni estetiki krivico in da obsojam

O spiritizmu.

Kritična studija.

(Piše dr. J. Janežič.)

(Konec.)

ko grešni duh samega sebe spozna, ako se kesa in spokori in poboljša, more vselej priti v nebesa. Toda nebesa spiritistov niso naša nebesa, kjer izvoljeni Boga gledajo in uživajo, ampak vedno izpopolnjevanje ter preseljevanje v višje kraje z dotičnimi prijetnimi čustvi imajo za nebesa.

Kadar duh pride zopet v telo, prinese seboj vse dobre, pa tudi vse slabe lastnosti prejšnjega življenja, in to je hudo nagnenje — izvirni greh; podedovati pa se greh ne more, kakor uči sv. pismo.

Ko se duh v drugič ali tretjič itd. utelesi, pozabi vse, kar je užival v kraljestvu duhov in to je zanj dobro, da ga ne mika preveč vrniti se v raj.

Duhovi so med seboj v zvezi po simpatiji ali sočutju. Ta družijo enakovredne duhove med seboj in z ljudmi. Občujejo med seboj duhovi na ta način, da pošiljajo na žarkih obduščevih svoje misli v tisti kolobar, kjer stanuje bližnji duh. Ko tak žarek zadene onega duha, čuti ta duh vtis in spozna misli govorečega (drugega) duha.¹⁾

Z ljudmi duhovi občujejo najraje po posrednikih, lahko pa tudi naravnost n. pr. s pismom.

Tako vero polno zmót in domišljije imajo spiritisti o večnosti.

c) Nazori o božjem razodenju.

Spiritisti imajo vse vere za enako dobre ali slabe, ali vsaj malo različne, torej so indiferentni. Najboljša po njihovih mislih je ona vera, katera Boga samo znotraj časti, brez zunanje službe božje, brez cerkve, duhovnikov in praznikov. Vsi pa niso taki, imajo tudi svoje

¹⁾ To je pač precej na debelo naslikano, a spiritisti ljubijo tako naziranje, ker so celó barve nadeli mislim: dobre misli so rožnate, hudobne pa višnjeve.

shode, kjer pojo in molijo in prav očitno opravljajo »službo duhov«.

Stvarnika in stvarjenja ne poznajo. Iz male stanice se je vse razvilo, karkoli je, tudi človek. V človeku je vrhunec, vrhunec razvoja, prav po smislu pantelistov.

Odrešenika in Zveličarja ne poznajo in presveto osebo Gospoda Jezusa prištevajo le duhovom (angeljem) ali posrednikom, kaj pa da najvišjim.

Vse odrešenje prilastujejo spiritisti le svojemu spiritizmu, in posredniki radi prerokujejo spiritizmu veliko prihodnost, ter se nadejajo, da bode spiritizem došel do občne veljave.

Iz tega je razvidno, da se spiritizem po svojem nauku protivi razodenju in je verinasprotnik.

To nasprotje kažejo tudi duhovi jasno. Ne le, da stavijo svoje razodenje nad božje, celó ostro napadajo krščansko, zlasti katoliško vero.

Tako govori in piše Jacksen Davis¹⁾ po Straussovo o Zveličarju; s svojo oceno tako razjeda sv. pismo, da ne ostane razun platnic nič celega.

Allan Kardec pripoznava na videz krščanstvo ter je hoče s spiritizmom le popraviti, a v istini hodi po poti popolne nevere. Zgodbe o Jezusovem življenju in trpljenju so mu le bajke, ljudski nazori v pesniško - zgodovinski obliki. Vendar svari spiritiste pred ostrimi napadi na krščanske dogme, češ, boljše je vero prezirati, nego se z njo prepirati.

To taktiko res uporabljajo uspešno. Krščanske vere ne mečejo kar pod kap. Tu in tam najdejo v njej kako dobro zrno, katero zeló hvalijo in poberó, da napravijo iz njih »čisto krščanstvo« in je ponujajo kot tolažilno zdravilo bolnemu človeštvu.

¹⁾ Die Principien der Natur, zv. II. str. 848.

Kaj pa je tako onečistilo krščanstvo? Dogme, postave in vse, kar hoče izraziti katoličan, ko govori o pravi veri. To vse mora ponehati in pokazala se bode čista vera krščanska, kakor je zapisana v evangeliju, — tako pravijo spiritisti.

Da spiritisti sami marsikaj učé, kar ni zapisano v evangeliju, to vere nič ne kazi, kajti spiritisti morajo povsodi učiti pravo. To nam razlaga urno madjarska posrednica Adelma¹⁾ po »duhu evangelista Janeza« navdihnena, trdeč, da je v evangeliju le jedro krščanstva, drugo pa morajo duhovi sami po posrednikih izraziti in dostaviti, in Adelma je seveda glavni apostelj madjarskih spiritistov.

Tako premotijo mnogo mnogo kristijanov, ki cerkvi nečejo verjeti, pa verjamejo spiritistom, ker brez vse vere ne more človek prebiti dalje časa.

Ker tajé ali razlagajo spiritisti napačno glavne krščanske resnice, namreč presv. Trojico, Jezusovo božjo naravo, rešenje, zakramente, milost božjo, sodbo, nebesa, pekel, angelje, hudobne duhove: zato niso samo krivoverci, ampak celó neverniki ali pogani. Poleg tega se pa še hvalijo, da pridobivajo krščanstvu prejšnjo moč in Kristusu izgubljeno veljavo, kakor da bi bil spiritizem zares soroden krščanstvu in spiritistovski Kristus naš Zveličar. Če nam spiritisti očitajo, da dandanes malokdo izmed olikancev še veruje krščanske čudeže, in če trdijo, da more le spiritizem prepričati neverni svet o istinitosti čudežev, ker se godé v njihovih sejah dan na dan, moramo ta poklon in to ponudbo odločno odkloniti. Krščanski čudeži so zadosti potrjeni za vsakega, ki jih trdovratno ne prezira, in tudi se godé v sveti cerkvi vedno čudeži, da ni potreba izposojati si jih od spiritistov, in slednjič se ločijo spiritiški čudeži od verskih kot noč in dan. To prepričanje pa ni samo naše, ampak tako sodijo nekateri nekatoličani. — Tako piše profesor Fechner²⁾, ki ni

ravno pravoveren, vendar je odločno zoper ostudno primerjanje Kristusa s spiritiškimi posredniki: »Med čudeži krščanskimi in spiritiškimi je tolika notranja razlika, da je pravo bogokletje oboje staviti v eno vrsto in pomagati krščanstvu s tem, da Kristusa razglasujejo za najboljšega posrednika. Razlika je kot med nočjo in dnevom, kot med čeznaravno zdravo in čezmerno blodnjavo močjo . . . Kristus se ni zviljal po spiritiško, ko je delal čudeže, on ni navadnih puhlic pisal na tablico po duhovih, nasprotno: on je govoril živo besedo, ki je premagala judovski in poganški svet. In če bi kdo ne hotel priznati zgodovinskih čudežev Kristusovih, čudovitega vpliva krščanstva na človeštvo ne more tajiti« . . .

Tako je spiritizem bistveno nasproten naši razodeti veri in njen smrten sovražnik. Posebno nevaren je zaradi tega, ker se skriva za krščanske ideje in oblike, in ker ljudi slepi s svojimi navideznimi čudeži.

Naša sodba.

Predno končamo to razlaganje spiritizma, izreči moramo sodbo o njem. V ta namen si še enkrat predstavimo, kaj smo povedali in slišali o spiritizmu.

1. Istina je, da spiritizem živi med ljudmi; to moramo priznati na podlagi zgodovinskih podatkov.

2. Spiritizem pomeni neko mišljenje ali naziranje mnogoterih ljudij o duhovih in o njihovem občeivanju z ljudmi, ob enem pa pomeni tudi zunanje pojave, kateri se vršé ob takem občeivanju.

3. Dobro moramo ločiti notranji del spiritizma — spiritiško vero — od zunanjega — spiritiških pojavov ali čudežev.

Spiritisti verujejo v »duhove« (duše rajnih), s katerimi so menda v vedni prostovoljni in poljubni zvezi. To jim je prvo in skoraj edino. Verujejo večidel tudi v Boga, a vse drugo, kar uči sv. katoliška vera, so ali zavrgli ali pokazili s svojimi po teh »duhovih« jim razodetimi nauki; zato je spiritizem po svojem notranjem delu — po veri in

¹⁾ Baronovka Adelma Vay na Ogerskem, prenapeta in naduta spiritistovka, piše v »reformirende Blätter zur Bildung reiner Ethik« 1878, str. 10.

²⁾ »Die Tagesansicht gegenüber der Nachtansicht«. Leipzig, 1879, str. 266.

nazorih — kriva vera, poganstvo¹⁾ in je naravnost zoper prvo božjo zapoved. To je tako očitno in gotovo, da ni treba nikakih dokazov, in spiritizem je bil že obsojen tedaj, ko je Bog dajal svoje zapovedi. Cerkev mora te krive nauke obsoditi, ako hoče resnico varovati.

Ta notranji del pa je prvi in poglavitni del, iz katerega spoznavamo bistvo celega spiritizma. Naj si kdo že razlaga zunanje pojave spiritiške tako ali drugače, kdor verjame spiritistom v nauku, tisti je krivoverec.

4. Treba nam je torej izreči le še sodbo o zunanjih spiritiških pojavih, o tako zvanih »činih posrednikov« ali »spiritiških čudežih«. Med te štejemo: trkanje, praskanje, pokanje, gibanje raznih rečij (stolov, miz itd.), pisanje duhov očito in skrito, razne prikazni iz fizike: na magnetni igli, mehanske, optične, zlasti razne usnove ali materijalizacije. Tudi razodetja duhov o skritih rečeh prištevamo sèm, če se oziramo samo na zunanjo obliko.

Vesta zunanji stroj v spiritizmu imamo torej pred seboj, in sedaj je treba izreči jasno misel in jo zadostno podpreti z razlogi.

Da moremo bolje razvideti, navedemo najprej vse bolj znane podmene o tem vprašanju: kaj neki deluje v spiritiških pojavih?

Razne podmene so te-le: 1.: vse je prevara posrednikov; 2.: vse je samo dozdevno, domišljavanje gledalcev; 3.: vse to delajo magijske sile; 4.: vse to se dá razlagati iz naravnih sil; 5. pripisuje vse posrednikom; 6. izvaja vse iz štiriobmernega prostora; 7.: vse delajo duhovi v smislu spiritistov; 8.: spiritizem je delo hudobnega duha.

Povejmo naravnost svoje pomisleke o nekaterih podmenah!

1. Vse je prevara in goljufija, to je lahko izgovoriti, pa teže dokazati. Vendar velik del protispiritistov tako-le sklepa: »Vsi ti spiritiški čudeži niso nič drugega, nego dobro izvršeni glumaški čini posredniški,« »vse je neresnično,

¹⁾ Krivoverci so nam vsi, kateri tajé kako razodeto resnico, pogani pa, ki tajé božanstvo Jezusovo.

kar pravijo o duhovih in posredniških navdihih«, »vsi posredniki so goljufi in vse priče goljufane.« V tem smislu piše vseučilišni profesor dr. Wundt iz Lipsije tovarišu dr. Ulrici-u v Halle.¹⁾

Enako sodijo materijalisti in sploh vsi drugi taki modrijani, katerim nobena beseda o duhu in duši ne ugaja. A na tak način se vendar ne dá spiritizem spraviti s sveta.

Kdor pozna spiritiste, kdor jih opazuje pri mračnih sejah in raznih početjih, ta res mora priznati, da utegne pri tem prav veliko prevare biti in to potrjujejo tudi razni zasačeni posredniki²⁾, a pri vsem tem je še toliko slučajev z vso natančnostjo preiskanih, da skoraj ni mogoče misliti o prevari, in toliko trdnih prič, da moramo to podmeno same prevare za nezadostno smatrati, in to temveč, ker so glumači prve vrste, kot: Bosco, Bellachini, berolinski dvorni glumač dr. Christiani, pristav v fiziološkijskem ustavu v Berlinu, sami priznali, da se s spiritisti ne morejo meriti.

2. Vsi spiritiški pojavi so domišljije ali dozdevne gledalcev ali onih, ki so bili iz radovednosti pri sejah — tako trdé drugi. Novinci pričakujejo raznovrstnih čudnih rečij, in ker so večinoma zelo razburjeni, zdí se jim, da vidijo razne prikazni, katerih ni v resnici. — Na to odgovarjamo to-le: Res je verjetno, da si domišljujejo gledalci mnogo več, nego res vidijo, a da bi vse bilo sama gola domišljija, to trditi je popolnoma neosnovano. Mnogi so namreč prišli k spiritiškim sejam, ki niso ničesar verjeli in hoteli dokazati, da je vse prevara. Ti niso ničesar pričakovali in si tudi niso ničesar domišljevali. Kako bi bili torej spiritiški pojavi samo v njih domišljiji? Izmed zgoraj (str. 109) navedene londonske ali dialektične družbe so bili štiri

¹⁾ Der Spiritismus. Offener Brief an Professor dr. H. Ulrici. Str. 18.

²⁾ Dr. Schneider; der neue Geisterglaube. Paderborn 1882, stran 276 in dalje našteva dolgo vrsto zasačenih posrednikov, med njimi tudi take, ki so bili na dobrem glasu: celó Katicó King so v Ameriki zasačili, kar je bilo spiritistom močno neprijetno. Znani Home, posrednik prve vrste, piše: Ne verjamem, da bi našel pet usnovanih posrednikov, katerih bi ne bili še na prevari dobili.

petine udov popolnoma nevarne in imele vse spiritistovsko počenjanje za samo sleparijo. In vendar so bili nazadnje vsi udje trdno prepričani, da je »neka moč, ki more gibati težka telesa brez dotikanja« itd. Sploh pa se res pripeti, da si kdo kaj domišljuje, česar ni, a da bi si domišljevali vsi spiritisti, to bi bilo popolnoma nerazumljivo.

3. Tretja podmena se sklicuje na magijo. Ta beseda je sicer znana, a njen pomen je nedoločen. Že stari Arabci, Egipčani in Indi so se bavili z magijskimi silami. V srednjem veku so preganjali čarovnike in čarovnice, a ob istem času so začeli zdravniki iskati naravne podlage čarovništva, in zopet je bila na vrsti magija, to je čarovniška moč. To zdravniško iznajdeno čudno silo so imenovali »bela magija«; nasprotno je bila »črna magija« ona, katero so neki rabili čarovniki in vedeži.

Polagoma se je bela magija premenila v mesmerizem (imenovan tako po Mesmer-ju, ki je živel l. 1733—1815), hipnotizem, in ob enem jo izkušajo uvesti tudi v spiritizem. V tem smislu piše Eduard Hartmann v svoji »Philosophie des Unbewussten«¹⁾ in Schopenhauer se izraža kratko: »Kdor ne veruje v živalski magnetizem in njegov svetlovid, tega ne imenujem nevernega, ampak nevednega.«²⁾ Svetlovid je del spiritizma.

Najvstrajneje se podpira in zagovarja profesor Perty v Bern-u magijske sile.³⁾

Mnogo so se pečali ljudje z magijo in magijskimi silami, kar ni čudno, saj ima človeška duša toliko skritega v sebi, da vsa pridnost in vednost še dolgo ne bodeta razjasnili vseh tajstev. Kaj je torej lože, kakor tudi za skrite spiritiške pojave iskati magijskih sil? S tem pa ta zadeva nikakor ni dognana, ampak le v drugo obliko je deta, v kateri jo je še teže preiskovati.

Važno je, da so se deloma te misli poprijeli materijalisti. Ker pri njih ni mesta za duhove in dušne pojave, mora biti vse le snovno. Tudi misli so prav tenka snov — éter —, ki pa se dá zgo-

stiti, in tako postane vidna snov. Misel n. pr. o roži, je prav tista snov, kot roža sama, le bolj tenka in nevidna; a mogoče jo je zgostiti, da postane podoba rože nazadnje — roža sama, enako tudi vsaka druga stvar. Misel o zlatu se torej lahko premeni v zlato po zgoščevanju. Marsikdo bi hotel, da bi to res bilo.

To je morda dosledno po materijališkem nazoru, da je pa res, tega še materijalisti sami ne verjamejo. Z magijsko silo se torej ne dá nič razlagati, dokler te sile same ne poznamo. Iz vseh protislovnih popisov različnih magikov je pa ni moči spoznati.

4. Četrta teorija je teorija učenjakov in treznih modrijanov. Ti se ne strašijo nič strahov in duhov in hočejo vsakemu pogledati v obraz, da ga spoznajo in pokličejo s pravim priimkom. Sklicujejo se ti moške na velike napredke, na iznajdbe. Sto in sto rečij je dandanes vsakdanjih, katere bi bile pred sto leti še pravo čarovništvo. Poglejte razne stroke prirodnih ved in njih uspehe: telegraf, telefon, elektrika v razni uporabi; ozrite se na fizijologijo čutnic, na psihofiziko itd.: same nove čudovite reči, in tako bomo počasi tudi spiritizmu prišli do živega in pokazali njegovo čisto naravo.

Radi priznavamo vedi čudoviti napredek in se nadejamo s temi učenjaki še mnogo novega na polju dovršenih ved; tudi mislimo, da je spiritizem mračna krajina, kjer se bo dalo marsikaj še razjasniti. Da pa posredniki — spiritisti — rabijo vedoma same naravne moči in sile, temu ne moremo pritrditi iz teh-le razlogov:

Ne moremo si misliti pri neukih posrednikih tako neizmerno velike spretnosti in urnosti gledé naravnih sil, da bi presegali teoretično znanje največjih učenjakov. Naj si bodo te sile res le naravne, vendar od kod imajo spiritisti to znanje, katero dovršena vednost še le išče, od kod znajo s priprostim sredstvi napravljati take težke pojave? Zato mislimo, da zbira in uporablja te sile neko višje razumno bitje, ki pozna skrivnosti prirodne, katere so vednosti še skrite. To mnenje nam potrjuje tudi to, da je bila vsa vednost dosedaj nasproti spiritizmu le kot žaba pri orehu.

¹⁾ 8. izdaja, I. zv. str. 93.

²⁾ Parerga itd. I. str. 243.

³⁾ Die mystischen Erscheinungen II. str. 487.

Zatorej sklepamo: v spiritizmu, kakor je pred nami, ne delajo samo naravne sile v navadnem redu, marveč čuti se neki močnejši zunanji vpliv.

Ako se bode veda tako mogočno razvijala v prihodnje, kakor se razvija sedaj, utegne večino spiritiških pojavov naravno razložiti in ponarediti; da bi mogla kdaj vse, kar smo videli v spiritizmu, tega trditi si ne upamo.

5. Peta podmena trdi, da izvirajo vsi spiritiški pojavi edino le iz posrednikov. Meje navadnega in izvanrednega dušnega življenja in gibanja ljudij niso dovolj določene. Povsod in vsigdar se nahajajo ljudje, ki so prave izjeme, in vendar je vse na njih prav naravno. Take izjeme so tudi spiritiški posredniki, a zato še ni treba jim prilastovati kake posebne čeznaravne moči. Kar nosi vsak človek v sebi, to ima tudi spiritiški posrednik; ako je pa tisto pri njem nekoliko bolj enostransko razvito, to je samo posebnost njegova, in v tem ni nič nadnaravnega.

Kdor opazuje izurjene telovadce, čudi se telesni gibčnosti, in vendar je naravna. Kdor opazuje ljudi v naravnem zamaknenju, pač se čudi, a vse je naravno, dasi nenavadno. Ravno tako so posredniki čisto navadni ljudje z nekoliko bolj razvitimi darovi, in to slepi ljudi, da si domišljujejo nadnaravne sile.

Nekoliko je v tem resnice, ni pa resnično, da ni mej med naravnimi in nadnaravnimi silami. To smo dokazali že drugodi. Vsaj to je mogoče določiti, kako daleč ne morejo segati prirodne sile. In takih pojavov pozna spiritizem mnogo, katerih ne more učiniti človeška moč, naj je razvita kakor koli: zato moremo sklepati, da vsi pojavi v spiritizmu niso delo posrednikov, niti najbolj razvitih in spretnih.

6. Teorijo štiriobmerne prostora smo že presojevali govoreči o Zöllnerjevih poskusih, in kar je bilo potrebno, povedali smo že takrat. Nežadostna je tudi ta, kakor druge podmene, za to je ne moremo priznati.

Tako nam ostajata samo še dve podmeni: spiritiška in naša.

7. Sedma podmena pravi, da spiritiške čudeže delajo duše pokojnikov,

umrlih ljudij. Kaj uči vera o duši po smrti, to je znano. Dobre duše gredo v nebesa, hudobne v pekel, tiste, ki se morajo še čistiti in pokoriti, gredo v vice.

Tukajšnji svet je ločen od onega sveta, zato bi bilo res čudovito, ako bi prišla duša nazaj z onega sveta. Možno je vendar, da bi se to zgodilo, ako bi Bog to velel; tudi poznamo nekoliko dobro dokazanih takih slučajev. Vendar je in bode to velik čudež, da se duša povrne vidno med ljudi iz večnosti.

Pri spiritistih pa hodijo duše nazaj na ta svet kot bogati ljudje, ki so brez dela, na izlete — za kratek čas. To pa je neverjetno, da, nemogoče.

Duše v nebesih so vesele, da so rešene in si nazaj prav nič ne želé, najmanj še med spiritiste za take namene, kakoršne smo našli v njih sejah.

Duše iz vic bi bile rade rešene, a ne na zemljo, ampak v nebesa. Če tudi ne vemo, kje so vice, in če tudi ni zoper vero, da bi se duše po smrti pokorile na zemlji za storjene grehe, vendar je veri in pameti popolno nasprotno, da bi duše iz vic zabavale in kratkočasile spiritiste. Duše v vicah so pokorne Bogu in hrepené po Bogu, zato so jim spiritisti in spiritizem gnjusoba.

Zavržene duše bi pač rade prišle iz pekla — vsaj tako sodi pamet —, a vedeti moramo, da jih drži vsemogočna roka božja na tem kraju, zato ne more brez privoljenja božjega nobena iz pekla, kamor je obsojena. Kako bi se torej moglo zgoditi, da bi se svojevoljno po svetu sprehajale in še nove grehe delale — spiritistom v veselje? — Ker je gotovo, da duše iz nebes in iz vic ne marajo za spiritizem, duše iz pekla pa ne morejo delati svojevoljno, ker ne smejo, zato je ta spiritiška podmena brez trdne podlage. A še drugi razlogi so proti njej.

Ne bomo preiskavali, koliko premorejo duše ločene od teles, ker to ni dognana stvar: a da bi kaj takega mogle storiti, kar nam kaže spiritizem, tega naravnost ne pripoznavamo.

a) Spiritisti pravijo: duh ali duša vé vse na onem svetu, kar je vedela na tem svetu, in vse to more tudi razodeti v prikazni, čudovito razodevati skrite stvari. A drugič pravijo: duša se po

smrti lahko povrne v telo in na novo živi. Potemtakem bi moralo biti mnogo ljudi, ki so že enkrat živeli na svetu, in ti bi nam znali marsikaj povedati o starih časih in drugih predmetih, a niti enega takega niso še našli spiritisti.

b) Spiritisti trdijo, da lahko pokličejo vsako dušo in jo izprašajo o vsem, kar želé. Če je to res, zakaj ne pridejo veliki učenjaki nazaj, n. pr. Aristoteles, Archimedes, Caesar, Kopernik itd. in zakaj ne razjasnijo toliko temnega iz povestnice, zvezdoslovja, modroslovja: zakaj ne povedó o raznih listinah in rokopisih, o pravih pisalcih itd.?

Istina je, da spiritizem ni še pojasnil niti enega vednostnega vprašanja po svojih duhovih, a nespametnega je nagromadil čudo veliko.

Spiritisti nimajo na to odgovora. K večemu pravijo, da duhovi nečejo ljudi motiti v naravnem razvoju vede in umetnije. — A ta ugovor je prazen: takih pomislekov nimajo duhovi, saj so v drugih rečeh n. pr. verskih, gostobesedni in jezični, da je strah.

c) Stavimo spiritistom še to-le zastavico: Mnoge duše se neki vrnejo nazaj v telesa in živé drugič na zemlji. Teh torej ni tačas na onem svetu. Vendar pa pravijo spiritisti, da pokličejo vsako, tudi davno umrlo dušo. Kako se more to zgoditi?

Zato je veliko verjetneje iz naštetih razlogov, da te »čudeže« delajo hudobni duhovi, kar bomo tudi dokazali. Tukaj le memogredé omenimo, da neka stranka spiritistov, zlasti v Ameriki, ima res prepričanje, da ti duhovi niso duše rajnikov, ampak pravi duhovi niže vrste, n. pr. gorski duh, povodnji mož, vile itd. in spiritiški čudeži so igrače teh duhov.

S tem pač ni spiritizmu mnogo pomagano, ker je vsekako zeló neverjetno, da bi bila taka družba poluduhov, in spiritizem tega prav nič ne dokazuje.

Spiritizem je delovanje hudobnih duhov.

Predno dokažemo svojo trditev, moramo natanko določiti, kaj zares učimo. Ne trdimo, da je vse od vraga, kar delajo spiritisti. Radi priznavamo, da more

velika večina teh pojavov biti prav naravnega izvira, da imajo učenjaki popolnoma prav, ko poskušajo razjasniti posamezne slučaje z naravnimi pomočki; tudi priznavamo, da znajo spretni posredniki preslepiti gledalce: a to trdimo, da, kdor bi hotel načelno zanikavati vsak vpliv hudobnih duhov v spiritizmu, izgrešil bi resnico.

Na drugi strani pa zopet nečemo izbrati le nekatere slučaje iz spiritizma in te pridevati vragu, druge pa naravnim silam, ne — ti posebni slučaji nam le dokazujejo tok —: marveč tukaj učimo, da spiritizem po svojem bistvu ali jedru izvira od hudobnega duha.

Kaj nas sili k tej sodbi?

Dokazi so ti-le:

1. Imamo za-se mnogo učenjakov, ki pripoznavajo, da vplivajo duhovi na spiritizem, in ti močje — prej materijalisti — so se spreobrnili k veri v duhove. Res, da ne govoré o hudobnih duhovih, a ker dobri duhovi ne morejo delovati, delujejo pač le hudobni.

2. Nekateri spiritiški pojavi, n. pr. duhovo prosto pisanje, ne dadó se drugače razlagati. Črtalnik, zaprt med dve tablici, piše odgovore na zastavljena vprašanja. Tega ne more storiti nihče drugi, nego (hudobni) duh, in vsa učnost ne more najti druge razlage. Za vsak učinek moramo iskati vzroka. Nobena prirodna sila — tudi človeška — ne more učiniti takih pojavov.

Če še pristavimo, da prosti črtalnik piše sedaj nemški, sedaj laški itd., da posnema razne pisave, celó take, ki so popolno različne od posrednikove pisave, mora to še bolj utrjevati naš dokaz.

Takih slučajev smo med razpravo navedli več, in čitatelji čitajo lahko o njih še enkrat.

3. Posredniki trdé splošno, da delujejo nanje duhovi. Kdaj je to istina, kdaj ni, to je težko določiti, vendar podpira to prepričanje našo sodbo. Dobri duhovi namreč niso in ne morejo biti pomočniki ljudem, kakoršni so posredniki. In kakšni so ti ljudje? Ljudje največkrat slabega značaja in slabega imena: pustolovci, glumači, goljufi, ženske dvojnoljive

poštenosti, vselej pa zelo udane slabim željam: s takimi ljudmi se nikakor ne pečajo na tak način angelji, njim gotovo niso pokorni. Pač pa kaže vse, da je le hudobni duh rad v taki družbi.

Če spiritisti ugovarjajo, da s tako sodbo se ne sklada toliko neumnih in bedastih izrekov, toliko protislovij, toliko stvari, ki so za las podobne delovanju posrednikov samih, kajti hudobni duhovi bi vendar morali imeti več znanja, več samostojnosti itd.: ne more ta ugovor omajati naše sodbe, ker hudobni duhovi so pač tudi v spiritiških shodih hudobni, in tako delajo z namenom, da bi lože ljudi zavedli v zmote in pregrehe. Napačne misli pa izražajo ti duhovi celo o takih stvareh, katere bi morali vedeti n. pr. o večnosti itd., ako bi bili res duše pokojnikov. Spiritisti imajo pač izgovor pri rokah, češ, to so duše zabitih in neukih ljudij. Res čudno, da bi prav bedaki imeli največ dela in veljave v spiritizmu, da bi ti neumneži mogli in hoteli celo človeštvo rešiti. Vidite, koliko zmôt, koliko protislovij v spiritiških zagovorih!

4. Zgodovina nam spričuje, da so se hudobni duhovi javili po raznih načinih na svetu. Proročišča (oracula) v starem veku, razni nenavadni pojavi, o katerih ne moremo tu govoriti obširnejše, pojavi, ki se nam kažejo v vseh časih, tudi dandanes: vse to se mora pridevati

in prištevati nadčloveškemu zlobnemu bitju.

5. Razodenje božje v sv. pismu povsem potrjuje, da morejo zli duhovi take pojave učinjati, kakoršni se vidijo v spiritizmu.

6. Sv. cerkev, ki uči božji nauk nezmotljivo, obsodila je spiritizem, ker je veri nasproten, ima slabe posledice in kriva načela. Več škofov je prepovedalo svojim vernikom spiritizem, Rim je postavil spise Alan-Kardec-ove na indeks, to je, prepovedal je pod hudo kaznijo jih rabiti, in enciklika iz l. 1856, govoreča o magnetizmu, obsoja tudi spiritizem. Zato ne more noben katoličan brez greha obiskavati spiritiških sej in tu klicati duhove ali poslušati njih razodetja.

Tako smo ob kratkem — obširnejše govoriti ni dopuščal prostor — utrdili svojo sodbo, da je spiritizem delo hudobnih duhov, in s tem končamo svoje razkazovanje. Oklenimo se resnice, ki nam prodira iz solnčnih krogov vere in pameti, pustimo pa mračne sence spiritizma! »Jaz sem luč«, pravi naš božji učitelj; ta luč razsvetljuje celi svet. Spiritizem pa je delo teme — to smo spoznali popolnoma, delo sovražnika človeškega in božjega. Ali ni čudno, da v dōbi materijališki — dviga svojo glavo spiritizem? Katoliška cerkev zavrača oba — kajti oba sta napačna —, ker njej ni mar za drugo, kot za resnico.

Adolfo Veber-Tkalčević.

(Črtice. Sestavil Stj. Zagorac.)

(Konec.)

Menili smo že, da je Veber deloval za hrvatsko leposlovje in pisal za leposlovne liste. To delovanje si moramo ogledati natančneje, ker le tako moremo Veberja popolnoma spoznati.

Kdo se ne spominja njegovega spisa »Djački dobrotvor«, kateri se je mladini tako globoko vtisnil v dušo? Pre-

glejte samo »Vienac« (da ne opisujem še posebej njegovega delovanja v »Neven-u« in drugodi) od začetka skozi celih dvajset let: ni ga niti enega letnika, v katerem ne bi našli Veberjevih spisov, bodisi izvirnih, bodisi od njega preloženih. Ves čas svoje težke bolezni je bil priden sotrudnik »Vienčev«. Zadnje